

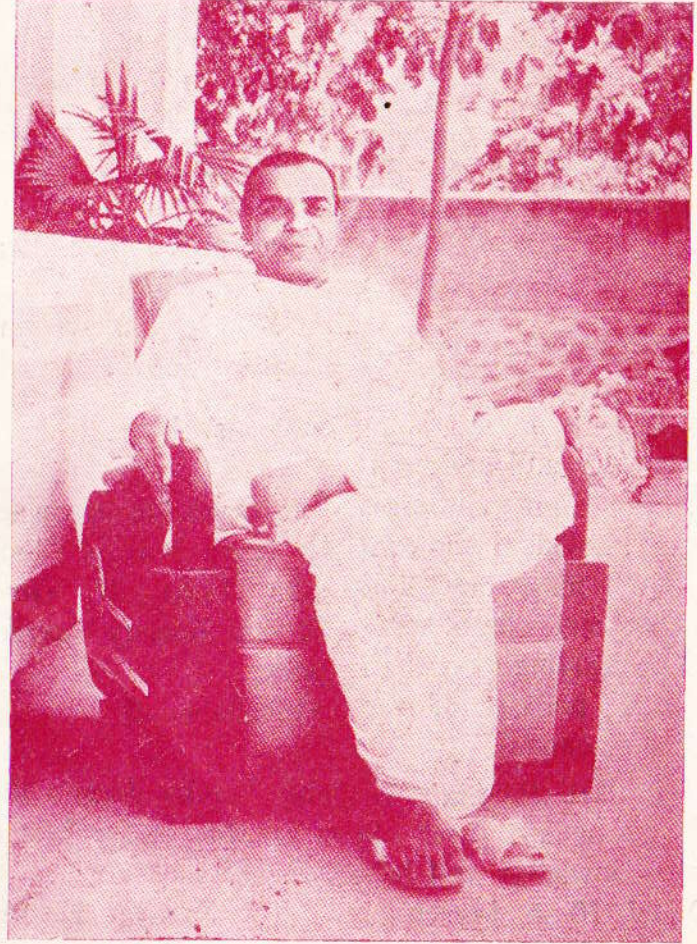

અધ્યાત્મ

વર્ષ : ૬

અંક : ૬

માર્ચ : ૧૯૮૫

પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજી : (પ્રથમ લીલા સંવરણ સંવત્સરી)

Statement about the ownership and other particulars about magazine 'ADHYATMA' monthly to be published in the issue every year after the last day of February.

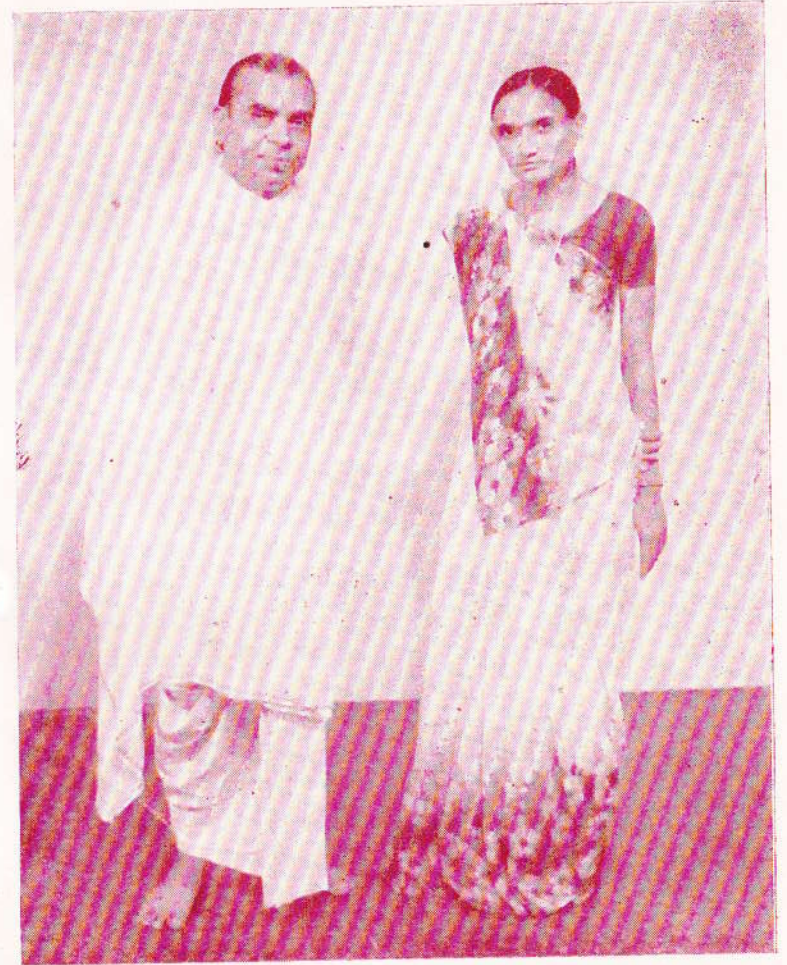
Form-IV (See Rule-8)

1. Place of Publication : 'ADHYATMA'
plot No. 1688 B, Sardar-nagar, Bhavnagar-1
Monthly.
2. Periodicity of its publication.
3. Printer's name, Nationality and address : Narayan H. Jani. Indian.
Plot No. 1688-B
Sardarnagar, Bhavnagar.
4. Publisher's name, Nationality and address : Same as above.
5. Editor's name, Nationality and address : Same as above.
6. Name and addresses of individual who own the magazine and partners, share-holders holding more than one percent of the total capital. The magazine is owned by Sarva Mangal Charitable Trust, 31, Govt. Servant Society Navrangpura, Ahmedabad-9

I, Shri Narayan H. Jani, hereby declare that the particulars given above are true to the best of my Knowledge and belief.

Dated. 10 th, March
1985

Narayan H. Jani
Publisher.

પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજી તથા પૂ. મા શ્રી સર્વેશ્વરી

સંતનો સંગ સદા સુખકારી

સંતનો સંગ સદા સુખકારી.
શાંતિપ્રદાયક, તાપવિહારક,
રસ વરસાવે ભારી. સંતનો...

પ્રેમ જગાવે શમરોમમાં
એવો એ ગુણકારી;
બ્રાંત મગજને શાંત કરી દે
ઓષધિ એવી ન્યારી. સંતનો...

પતિત પ્રાણને પણ અપનાવે
અંતે દે છે તારી;
હોળી છવનમાં સળગે ત્યાં
દૈવી કરે દિવાળી. સંતનો...

ક્ષણનો પણ બે હોય સંગ તો
તેની છે બલિહારી;
પાગલ સ્નેહે સંતશરણ લે,
લે માયાને મારી. સંતનો...

-યોગેશ્વરજી

અધ્યાત્મ

આધ્યાત્મિક વિકાસની નવી જ ક્ષિતિજ ખોલતું ગુજરાતી માસિક
વર્ષ : ૬ અંક : ૬ છટક નકલ ૧-૫૦, વાર્ષિક લવાજમ
દેશમાં રૂ. ૧૫-૦૦ વિદેશમાં રૂ. ૧૨૫-૦૦ (વિમાનથી)
સંસ્થાપક : પ. પૂ. યોગેશ્વરજી સર્વમંગલ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ (૨૭.
અમદાવાદ.

તાંત્રી-સંપાદક : શ્રી નારાયણ હ. બની.
સહસંપાદકો : શ્રી નાનુરામ દુધરેજીયા, શ્રી ભાઈલાલભાઈ છાટખાર,
શ્રી મણિભાઈ સી. શાહ.

પ્રકાશન અને પ્રાપ્તસ્થાન : 'અધ્યાત્મ' પ્લોટ નં. ૧૬૮૮ બી
સરદારનગર, ભાવનગર-૩૬૪૦૦૧

તાંત્રી, સુદ્રક અને પ્રકાશક : નારાયણ હ. બની ફોન : ૨૮૬૬૩
સુદ્રણસ્થાન : રાધેશ્યામ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ લોખંડબનર, ભાવનગર-૧
લેખકોને નિમંત્રણ

અધ્યાત્મમાં લેખો, ભજનો કે ગીતો મોકલાવવા લેખકોને નિમંત્રણ છે.
અધ્યાત્મની ભાવનાને અનુરૂપ લેખો સ્વીકારવામાં આવશે.

લખાણ કાગળની એક બાજુને સારા મોટા અક્ષરે લખેલું હોય જરૂરી
છે. બીજા સામયિકોમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ લેખોની નકલો ન મોકલાવવા વિનંતી છે
'અધ્યાત્મ' અંગે સૂચનો

- ગ્રાહકોને : ગ્રાહક નંબર સરનામા સાથે લખવામાં આવે છે તે નોંધી લેવો.
- 'અધ્યાત્મ' બે આપને ગમ્યું હોય તો આપના પરિચિત વર્ગમાં તેના ગ્રાહકો વધે તેડું આપ કરતા રહેશે.
  - 'અધ્યાત્મ' દર માસની દસમી તારીખે પ્રસિદ્ધ થશે. કોઈ કારણે એકાદ અઠવાડિયા સુધી અંક ન મળે તો સ્થાનિક ટપાલ કચેરીમાં તપાસ કર્યા પછી અત્રે જણાવવું. સિલિકમાં હશે તો જરૂર મોકલી આપશે.
  - પત્રવ્યવહાર કરતી વખતે ગ્રાહક નંબર લખવાથી વધુ સરળતા રહેશે.
  - 'અધ્યાત્મ' અંગે કંઈ સૂચનો કરવાનાં હોય તો નિઃસંકોચ કરવા અનુરોધ છે.
  - દર મહિનાની તા. ૮ સુધીમાં બે ગ્રાહકોનાં નામ અત્રે મળી જશે, તેમને તા. ૧૦મી એ અંક રવાના કરવામાં આવશે.

* અનુક્રમણિકા *

હોળી	ચોગેશ્વરજી ૩
તપ્યા વિના કંઈ મળતું નથી	સર્વેશ્વરીપદરેણુ ૭
સ્વર્ગારોહણ તીર્થ	એક યાત્રી ૯
પ્રણમાંજલિ	મહેન્દ્રકુમાર દેસાઈ ૧૩
યાત્રાનો દહાવો	ઈશ્વરભાઈ ભક્ત ૧૬
કાવ્ય	રતિલાલ ભાવસાર ૨૪
સ્વામી વિવેકાનંદના ચારિત્ર્યની	
કસોટી	કનૈયાલાલ ઝીંઝુવાડિયા ૨૫
એક હારતેકા ચોગી	રેવાશંકર પુરોહિત ૨૯
ભજન વિના...	મનસુખ પુરોહિત ૩૯
પ્રાર્થના	પિનાકીન બની ૪૦
હે હરિવર !	રણજિત પટેલ ૪૧
મનનું સ્વરૂપ	મંગળભાઈ પંચાલ ૪૨
માનસ-પૂજા	ભૂપતરાય ઠાકર ૪૬
પ્રેરણાની પરખ	નિલુ દવે ૪૯
પવનમુક્તાસન	મણિભાઈ શાહ ૫૧
વંદના	સર્વેશ્વરી ૫૫
પૂ. મહાત્માશ્રી ચોગેશ્વરજી-એક	
વિરલ વિભૂતિ	નારાયણ હ. બની ૫૭

અધ્યાત્મ

વરદ હસ્ત પ્રભુ તમારો, સદાય રહેજો જીવન સહારો
—મા સર્વેશ્વરી

વર્ષ : ૬

માર્ચ-૧૯૮૫

અંક : ૬

હોળી

પ્રાચીન કાળમાં અસુરોના રાજા હિરણ્યકશિપુએ ભયંકર તપ કર્યું. પર્વતના પવિત્ર પ્રદેશમાં આવેલા વાંસના વિશાળ વનમાં જઈને એક હાથને આકાશતરફ ભેંચી કરીને એણે વરસો સુધી 'ખૂબજ ભયંકર તપ કર્યું', ત્યારે એક ધન્ય દિવસે બ્રહ્માએ એની પાસે પહોંચીને એને વરદાન માગવાનું કહ્યું. એણે અમર બનવાનું વરદાન માગ્યું. બ્રહ્માએ એને વધારે સ્પષ્ટતા કરવા માટે જણાવ્યું 'તો એણે કહ્યું કે મને એવું વરદાન આપો કે હું દિવસે ના મરું, રાતે ના મરું, ધરમાં ના મરું, ધરની બહાર ના મરું, માનવથી ના મરું, પશુથી ના મરું, અસ્ત્રથી ના મરું કે શસ્ત્રથી પણ ના મરું, પૃથ્વી પર ના મરું અને આકાશમાં ના મરું. બ્રહ્માએ "તથાસ્તુ" કહીને એની માગણી મંજૂર રાખી, એટલે એ તપ પૂરું કરીને પાછો ફર્યો.

પાછા ફરીને પોતાના બળના ને વરદાનના અભિમાનને લીધે એણે ચારે તરફ ત્રાસ ફેલાવવા માંજો. એનો પુત્ર પ્રહ્લાદ ભગવાનનો ભક્ત હતો. તે એને જરા પણ પસંદ નહોતું પડતું. એને ભગવાનની ભક્તિને છોડી દેવા માટે એણે સમજાવ્યો, પરંતુ પ્રહ્લાદે માન્યું નહીં, ને જણાવ્યું કે માનવજીવન મળ્યું છે જ ભગ-

વાનની ભક્તિને માટે. એનો નેટલો બને તેટલો સદુપયોગ કરીને ભગવાનની કૃપાને મેળવવી જોઈએ. એ કાંઈ સંસારના મોજ-શોખને માટે કે કુકર્મો કરવાને માટે નથી મળ્યું. હિરણ્યકશિપુએ એને પર્વત પરથી ગબડાવ્યો, ઉકળતા તેલની કઢાઈમાં નાખાવ્યો, સાપોની વચ્ચે ફેટા મૂક્યો, અને એવી રીતે એના ઉપર કેટલોય ત્રાસ ગુજાર્યો, તો પણ એણે ભગવાનની ભક્તિ કરવાનું ચાલુ જ રાખ્યું. જેનું મન ભગવાનમાં રમે છે, તે ભગવાન સાથે બંધાય છે. તેને ભગવાનને છોડીને ક્યાંય સુખ નથી લાગતું. માછલી પાણી વિના ના રહે, લોભી ધન વિના ના જીવે અને કામી શરીર સુખ સિવાય શાંતિને ના અનુભવે, એમ એ ભગવાનના સ્મરણ-મનન ને ધ્યાન તથા ભગવાનની ભક્તિ વગર નથી રહી શકતો. એને ભગવાનની ભક્તિ, પ્રીતિ કે કૃપામાં જે સ્વર્ગસુખ લાગે છે, તે ખીજે કશે નથી લાગતું.

જે સાચા દિલથી ભગવાનનું શરણ લે છે તે સ્મરણ કરે છે તેની ભગવાન સર્વ પ્રકારે રક્ષા કરે છે, જે ભગવાનના ભક્ત-ને નીંદે છે, પજવે છે, હેરાન કરે છે, તે છેવટે દુઃખી થાય છે. હિરણ્યકશિપુ અને પ્રહ્લાદના સંબંધમાં એવું જ થયું. હિરણ્યકશિપુએ એક દિવસ પ્રહ્લાદને પૂછ્યું કે તારા ભગવાન બધેજ રહેલા છે? પ્રહ્લાદે કહ્યું કે 'હા, બધે જ રહેલા છે.' હિરણ્યકશિપુ-એ એક થાંભલાને બતાવીને પૂછ્યું : "આમાં રહેલા છે?" પ્રહ્લાદે ઉત્તર આપ્યો : કે એમાં પણ રહેલા છે. હિરણ્યકશિપુએ ભગંકર અદ્-હાસ્ય કરીને જણાવ્યું કે તો પછી થાંભલામાં રહેલા તારા ભગવાનનો હું હમણાંજ નાશ કરું છું. એણે એ થાંભલા પર પોતાની ગદાને મારી કે તરતજ થાંભલો ફાટ્યો અને એમાંથી ભગવાન નૃસિંહના સ્વરૂપમાં બહાર નીકળ્યા. એમનું અડધું શરીર સિંહનું અને અડધું શરીર માનવનું હતું. હિરણ્યકશિપુને એમને દેખીને ભય લાગ્યો. એ પોતાની જાતને બચાવવા માટે દોડવા લાગ્યો. પરંતુ ભગવાને તેને

તરતજ પકડી પાંજો ને ધરની વચ્ચેના જીવરા પર પોતાના ખોળા-માં સુવાડીને જણાવ્યું કે તારું વરદાન પૂરું થયું છે. અત્યારે તું ધરમાં નથી ને ધરની બહાર પણ નથી પરંતુ જીવરા પર છે. પૃથ્વી પર નથી અને આકાશમાં પણ નથી પરંતુ મારા ખોળામાં સુતેલો છે. હું માનવ નથી ને પશુ પણ નથી પરંતુ નૃસિંહ છું. અત્યારે દિવસ નથી, રાત પણ નથી, પરંતુ સંધ્યાકાળ છે. મારી પાસે શસ્ત્ર પણ નથી અને અસ્ત્ર પણ નથી. હું તારો નાશ મારા હાથના લાંબા લાંબા તીક્ષ્ણ ધારવાળા નખથી કરી રહ્યો છું. સંસારમાં કોઈપણ કાયમ માટે અમર નથી. અને નૃસિંહ ભગવાને હિરણ્યકશિપુની છાતીને પોતાના નખથી ચીરી નાખીને ભક્ત પ્રહ્લાદની રક્ષા કરી. ભક્ત પ્રેમળદાસે પોતાના પદમાં ગાયું છે કે:-

વહાલે ઉગાર્યો પ્રહ્લાદ, હિરણ્યકશિપુ માર્યો રે,
વિભીષણને આપ્યું રાજ, રાવણ સંહાર્યો રે.
હરિને ભજતાં હજુ કોઈની લાજ જતાં નથી બળ્ણી રે,
જેની સુરતા શામળીયા સાથ, વદે વેદવાણી રે.
વહાલે નરસિંહ મહેતાને હાર હાથોહાથ આપ્યો રે,
ધ્રુવને આપ્યું અવિચળ રાજ પોતાનો કરી સ્થાપ્યો રે.
વહાલે મીરાંબાઈનાં ઝેર હળાહળ પીધાં રે,
પાંચાળીનાં પૂર્યાં ચીર, પાંડવ કામ કીધાં રે.
આવો હરિ ભજવાનો લહાવો ભજન કોઈ કરશે રે
કર જોડી કહે પ્રેમળદાસ ભક્તાનાં દુઃખ હરશે રે.

ભગવાન પોતાના ભક્તની રક્ષા કરે જ છે. ભક્ત ભગવાનને ભજે છે તો ભગવાન ભક્તની સર્વ પ્રકારે સંભાળ રાખે છે. એમનો સંબંધ એવો પરસ્પરનો હોય છે. હિરણ્યકશિપુના નાશ પહેલાં ભગવાને પોતાના આઠ વરસની વયના ભક્ત પ્રહ્લાદની રક્ષા એક ખીજી રીતે પણ કરી. એ વાંત પણ બળુવા જેવી છે. હિરણ્યકશિપુની બહેનનું નામ હોલિકા હતું. તે ભયંકર દેખાવવાળી અને એવા જ વિકરાળ વિચારવાળી હતી. તેની પાસે અગ્નિમાં ના બળવાની

શક્તિ હતી. તેણે પોતાના ભાઈ હિરણ્યકશિપુની સલાહ લઈને તેની મંજૂરી મેળવીને, ભક્તરાજ પ્રહલાદને પોતાના ખોળામાં બેસાડીને અગ્નિજ્વાળામાં બેસવાની અને એવી રીતે પ્રહલાદને ખાળી નાખવાની યોજના કરી. એ પ્રમાણે એક દિવસ અગ્નિની જ્વાળાને જગાવવામાં આવી. એમાં હોલિકા પ્રહલાદને પોતાના ખોળામાં લઈને ખાળી નાખવા માટે બેસી ગઈ. પરંતુ ભગવાનની લીલા તો જુઓ! જેને રામ રાજે કે રાખવા માગે, તેને કોણ મારી શકે? ધીરા ભગતે ગાયું છે:-

જેને રામ રાજે રે તેને કોણ મારી શકે ?

અવર તહિ દેખુ રે ખીજું કોઈ પ્રભુ પખે. જેને....

ભગવાનની કૃપાથી પ્રહલાદ બચી ગયા તે એને ખાળવા માગનારી હોલિકાનો નાશ થયો. જે ખીજનું ખૂડું તાકે છે તે ખૂડું કરે છે તેવું પોતાનું જ ખૂડું થાય છે. ભલું કરનારનું ભલું થાય છે, માટે ખીજનું ખૂડું કરવાની કદી પણ ઈચ્છા ના કરવી. ખીજનું તનથી, મનથી, વચનથી, વિદ્યાથી, ધનથી, પદથી, સત્તાથી, ખનતાં બધાં જ સાધનોથી, ખૂડું કરવાને બદલે ભલું જ કરવું, હોલિકા અથવા હોળાને પ્રસંગ આપણને એ સનાતન સમજને માટે ઉપયોગી, સોનેરી સંદેશો પૂરો પાડે છે. જીવનમાં હોળા કે હિરણ્યકશિપુ ના ખનવું, પરંતુ પ્રહલાદ થવું.

સારથી ફાગણ સુદ પૂનમના એ દિવસે હોળાનો તહેવાર મનાવવામાં તે હોળાને જગાવવામાં આવે છે. એ દિવસે વ્રત તથા પ્રાર્થના કરીએ, અને અંદરની તથા બહારની ગંદકીને દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરીએ, એ આવશ્યક છે. આપણા મનમાં, અંતરમાં, ઘરમાં, કુટુંબમાં તે સમાજજીવનમાં જલતા છુરા પિયારો, ભાવો, વ્યસનો, વાસનાઓ અને અશાંતિની હોળાઓને સદાને માટે શાંત કરવાનો તે દિવસે સંકલ્પ કરીએ. સત્યમાં, માનવતામાં વિશ્વાસ રાખીએ. દાનવતાને દફનાવી દઈએ, એને માટે પુરુષાર્થ કરીએ, તે હોળાને તહેવાર સફળ થાય.

ચોગેશ્વરજી

તપ્યા વિના કંઈ મળતું નથી

સર્વેશ્વરીપદ્મરેણુ

ભૌતિક જીવનમાં પણ કોઈપણ વસ્તુની પ્રાપ્તિ સહજ રીતે શક્ય બનતી નથી; તે આધ્યાત્મિક જીવનમાં પણ એજ કુદરતનો નિયમ કામ કરે છે.

પૂ. માનું અભૂતપૂર્વ ને અનોખું તપ એકધારું હજી ચાલે જ છે. સમયના વીતવા સાથે એમાં કોઈ મંદતા આવી નથી, ઉલટું એની ઉત્કટતા ને તીવ્રતા વધ્યાં છે. અગિયાર મહિનાના ૩૩૫ દિવસો દરમિયાન પૂ. માના અનશન વ્રતમાં ૯૫ દિવસો કેવળ પાણી પરના છે, તે ખીજ ફળ, છાશ ને દૂધ ઉપરના; તે વળી પાણી વગરના પણ ૧૬ દિવસ છે. તેમાં પૂ. માએ ત્રણ વખત લાગલગાટ ત્રણ ત્રણ દિવસ પાણી વગરના ઉપવાસો ખેચ્યા છે. તે છેલ્લે રામચરિત પારાયણ વખતે એકધારા ૮૮ કલાક સુધી પાણીનું ટીપુ ય લીધા વિના સુક્રત કંઈ ૨૭ કલાક સુધી એનું ગાન કરી એમની અપાર્થિવ શક્તિનો પરિચય સાધકોને કરાવ્યો છે.

પાણી વિનાના એકધારા ઉપવાસો ઘણા આકરા હોય છે. સાધક પણ એની શારીરિક વ્યથા અનુભવે છે, કારણ કે શરીરને પણ ભૌતિક મર્યાદાઓ છે. છતાં પૂ. માને કોઈ ફરિયાદ નથી. હસતા મુખે તેઓ પોતાની સાધનામાં લાગ્યાં રહે છે. તેઓ કહે છે, તપ્યા વિના કંઈ મળતું નથી. પ્રભુ માટે તપવામાં એક પ્રકારનો સાર્વિક આનંદ છે, જે મન અને તનને શક્તિ પૂરી પાડે છે. પ્રભુની કે ગુરુની દિવ્યશક્તિ-

ની સૂક્ષ્મ અનુભૂતિ એમાં સતત થયાં કરે છે, એજ સાધકને શક્તિ પૂરી પાડે છે, શ્રદ્ધાથી ભરે ને એના ઉત્સાહને વધારે છે, એના મન અને તનના બંધારણને બદલી નાંખે છે. તેથી પ્રભુની કૃપાની અનુભૂતિ કરવા તે સક્ષમ બને છે. આનાથી મોટી કોઈ પ્રાપ્તિ હોઈ શકતી નથી. એમાં મનુષ્ય જીવનનું સાકૃદ્ય કહો કે કલ્યાણ કહો, સર્વ કાંઈ સમાયેલું છે. પ્રભુજ મારી રક્ષા કરે છે. પછી ચિન્તાનું કોઈ કારણ રહેતું નથી.

——*

(પાનાં પદ તું ચાલું)

સાધકવર્ગે પ્રસાદી એ ચંદનની નિરખી,
પ્રભુ પધાર્યા બાણીને મનોભૂમિ હરખી.
એકી સાથે અનેકરૂપ વિચરો હવે તમે,
હંતર હાથે રક્ષતા જીવનકાય તમે.

દિશા શુન્ય બની ગઈ 'સત્યપથે' જ્યારે,
ગુરુદેવ પ્રભુએ કરી મહાકૃપા ત્યારે.

દિવ્ય સ્વરે પ્રગટી પ્રભુ સર્વેશ્વરી સામે,
'હું અહીંજ છું' કહી વળી આશ્વાસન આપે.

અદ્ભુત એ અનુભૂતિની કથા અલૌકિક એ,
સ્વસ્થતા તે ક્ષણ થકી અખંડિત વધી છે.

ચિન્મયરૂપે તસ્વીરે વિરાજીને પ્રભુ આપ,
સર્વેશ્વરીના જીવનને સંભાળો છો સાથ.

અનુમતિ સઘળા કાર્યમાં આપ પ્રભુની રોજ,
લઈને સક્ષણ થતા રહ્યા સર્વેશ્વરી હરરોજ.

દૃઢ વિશ્વાસ વધ્યે જતો નિશ્ચિન ચારે કોર,
બાજી પલટાઈ છતાં હૈયે ના કદી શોક !

સર્વેશ્વરીના જીવનમાં જીવંત બેઠા આપ,
સંસારી વિષયી વળી જોતા અચરજ સાથ.

સ્વર્ગારોહણ તીર્થ

એક યાત્રી

અંબાજીના યાત્રાધામમાં એક નાનકડા નવા તીર્થનો હમણાં પ્રાદુર્ભાવ થયો છે. આ સાંભળીને કદાચ કોઈને નવાઈ લાગે. પરંતુ એ સત્ય ઘટના છે. ભલે આજે એને કોઈ જાણતું ન હોય, પણ વખત જતાં સાધકોનાં પુનિત પગલાં એ તરફ મંડાશે, એમાં કોઈ શંકા નથી.

કોઈપણ તીર્થનું મહાત્મ્ય કેવળ તેની પ્રતિમામાં નથી. પરંતુ તીર્થને સાચો મહિમા ધરે છે સંતો. સંતોને શાસ્ત્રોએ જંગમ તીર્થરૂપ કહ્યા છે. એ જ્યાં ફરે, એમના પગલાં જે ધરતી પર પડે, તે ધરતી પવિત્ર થઈ જાય. તેનાં પરમાણુ આધ્યાત્મિક આંદોલનોથી સભર બને અને એની મુલાકાત લેનાર યાત્રાળુઓનાં મન અને પ્રાણને એ ઉદ્ધત બનાવે. સ્પંદિત કરે ને નવજીવનની પ્રેરણા ધરે.

અંબાજીના દાંતારોડ ઉપર પ. પૂ. માતાજી જ્યોતિર્મયી વિશ્રામગૃહ બંધાઈ રહ્યું છે. એના પાછળના ભાગમાં, એક ટેકરીના ઢાળ ઉપર, એક નાની સરખી કુટિયા પત્થરોના ટુકડા ગોઠવીને બનાવી છે. તેના ઉપર સુંદર ધબક ફરકે છે. એ ધબકમાં શ્રી યોગેશ્વરાય નમઃ શબ્દો આલેખાયા છે ને કુટિયાના દ્વાર ઉપર નાના સરખા રેશમી વસ્ત્ર ઉપર લખાણ વંચાય છે—'સ્વર્ગારોહણ તીર્થ.' દૂર રસ્તા ઉપરથી હવામાં લહેરાતી એ ધબકનાં દર્શન યાત્રાળુને ધાય છે.

આ તીર્થરૂપ કુટિયાની રચનાની એક નાનકડી છતાં રસમય કથા છે. પ. પૂ. મા શ્રી સર્વેશ્વરી રોજ વિશ્રામગૃહના

સ્થાનની મુલાકાત લેતાં, ત્યારે કોઈવાર એક ઠેકાણે તો કોઈ-વાર બીજા ઠેકાણે બેસી, વિવિધ ધાર્મિક કાર્યક્રમોનું આયોજન કરતાં. એમને જાન્યુ. ૮ પના છેલ્લા સપ્તાહમાં વિચાર આવ્યો કે 'આપણે આમ ફરતા ફરતા સ્થાનોમાં બેસી ધાર્મિક કાર્યક્રમો કરીએ, તેના કરતાં એક નાનકડી કુટિયા બનાવી તેમાં બેસી પ્રભુસ્મરણ કરીએ તો કેવું?' બસ. એમણે તુરત એ વિચારનો અમલ કરવાનો સંકલ્પ કર્યો અને ટેકરીના ઢોળાવની જગા એ માટે પસંદ કરી. પૂ. માની સાથે રહેતાં સાધક ભાઈ બહેનોએ એ કામમાં સહયોગ આપ્યો ને કામ શરૂ થયું.

આ કુટિયાની વિશેષતા એ છે કે એતું બધુંજ કામ સાધક ભાઈબહેનોએ ભગવાનનું નામ લેતાં લેતાં કર્યું છે. એના સ્થળની સફાઈ પણ સાધકોએજ કરી છે ને એની રચનાના પત્થરો પ. પૂ. માએ પોતાના ઉરપ દિવસના ઉપવાસો છતાં, પોતાના પુનિત હાથે ઉચકીને ગોઠવ્યા છે. પૂ. મા જ્યારે એ પત્થરો ઉચકતાં તે જોઈ સહુ સાધકોને નવાઈ લાગતી કે 'મા' માં આવી શક્તિ ક્યાંથી આવે છે! જે પત્થરો સશક્ત સાધકોને ઉચકતાં ભાર લાગતો, તે પૂ. મા સરળતાથી ઉચકીને આપતાં. પ્રભુની પરમ શક્તિનાં દર્શન તે વખતે સહુને તેઓમાં થતાં.

પત્થરો ગોઠવાયા પછી તેના ઉપર વાંસની ખાપો વડે છો કરવામાં આવી. એના ઉપર ખજુરીનાં પાન લાવી ઢાંકવામાં આવ્યાં. આ પાનાં પણ કૈલાસ ટેકરી પાસે ઉગતી ખજુરીઓનાં તોડી પૂ. મા અને સાધકો પોતાના ખભે ઉચકીને જે કિલોમીટર ચાલીને લાવ્યા છે, તો તેમાં પ. પૂ. મહાત્માશ્રી યોગેશ્વરજીની જે બેઠક બનાવી છે, તે માટેના

આરસના ટુકડાઓ પણ સાધકો પોતાની જાતે ઉચકીને પાસેની આરસની ફેકટરીમાંથી આણ્યા છે. આમ આઠ કુટલાંબી ને આઠ કુટ પહોળી કુટિયા-શ્રી સ્વર્ગારોહણ તીર્થ-આકાર પામ્યું છે. એમાં સાધકોનો શ્રમ ને ભાવના સિચાયાં છે.

પૂ. માની નાની સરખી બેઠક પણ પૂ. શ્રીના આસન પાસે બનાવી છે. એક સાધકએને પૂ. શ્રી માટે સરસ રેશમી ગાદી ને પૂ. મા માટે રૂની સરસ ગાદી ખૂબ ભાવપૂર્વક બનાવીને મૂકી છે. પૂ. શ્રીના સરસ ફોટાને ત્યાં પધરાવવામાં આવ્યો છે. આ કુટિયામાં સુંદર બીણી રેતી પાથરી છે. ને તેને ફરતી પગથી ઉપર પણ રેતી પાથરી છે, જેથી એની પ્રદક્ષિણા કરનાર સાધકના પગે પત્થર કે કાંટા-કાકરા ના વાગે

આ કુટિયાનો દરવાજો પણ વાંસની ખાપોથી બનાવ્યો છે. એની ઊંચાઈ માત્ર સાડા છ ફુટ છે. એને જોતાં આપણને પ્રાચીન કાળના આપણા ઋષિમુનિઓની તપશ્ચર્યા કુટિરોની સ્મૃતિ તાજ થાય. ખરે ખપોરે પણ એમાં ઠંડોપવન કુંઠાય છે જે તનને ટાઢું કરે છે, તો એનાં આધ્યાત્મિક પરમાણુઓ મનને સંકલ્પવિકલ્પોના વમળોમાંથી મુક્તિ બક્ષે છે. તન-મનને આ રીતે ટાઢું કરતું આ મંગલ તીર્થ બન્યું છે.

પૂ. માએ આ કુટિયામાં એક સાથે એક આસને અગિયાર કલાક બેસી-સાડા ત્રણ દિવસોમાં પૂ. શ્રીના રામચરિત માનસનું ગાન પાણી પણ લીધા વિના કર્યું છે; તો શિવ-મહિમ્ન સ્તોત્ર, ચંડીપાઠ, વિષ્ણુસહસ્રનામ ને પ્રભુનાં જ્યોત્સ્ના ધૂનોથી-એનું સમગ્ર વાતાવરણ પ્રભુતાના પમરાટથી પવિત્ર બન્યું છે.

પૂ. માને પરિશ્રમ કરતાં જોઈ વિશ્રામગૃહના કોન્ડ્રકટરે કહેલું, “મા, તમે શા માટે આ પરિશ્રમ ઉઠાવો છો ? હું તમને મારા માણસો પાસે તમે કહેશો તેવી કુટિયા બાંધી આપીશ.”

પૂ. માએ એમને જણાવ્યું : જેમાં સાધકોનો શ્રમ રેડાયો હોય, પ્રભુના નામ સ્મરણનું પાણી સિંચાયું હોય, ને સહજ રીતે મળતી સામગ્રીમાંથી જેની રચના થઈ હોય એવી કુટિયામાં સાધના કરવાનો આનંદ ચોર છે.

અમે પણ પૂ. મા સાથે એ કુટિયામાં જો દિવસો ત્રણ કલાક બેઠા. એમાં જેસી તનની અને મનની ઊંડી શાંતિ અનુભવી. વળી પરમ પૂ. ગુરુદેવના નામની ધૂન ગાવામાં તલ્લીન બની ગયા, તો હજી પણ એ ધૂનના શબ્દો અમારા કાનમાં ગુંજે છે:-

હરિહર બ્રહ્મા, સદ્ગુરુ દેવા,

ગુરુ માતા, ગુરુ પિતા, ગુરુ મહાદેવા;

હરિહર બ્રહ્મા, સદ્ગુરુ દેવા.

પૂ. શ્રીની પુનિત સ્મૃતિનું પૂ. માએ રચેલું આ જીવંત તીર્થ-એ આ સ્વર્ગારોહણ છે. એ તીર્થનો જય હો, ગુરુ-દેવનો જય હો, મા જગદંબાનો જય હો. અને એ સહુને મહિમામય કરનાર મા સર્વેશ્વરીનો જય હો.

પ્રણુ માંજલિ

પ્રા. મહેન્દ્રકુમાર એમ. દેસાઈ (કુમાર)

પરમહંસવિભૂષણ રામ, શ્રી યોગેશ્વર બ્રહ્મલલામ,
સચ્ચિન્મયચરણે અભિરામ કરીએ કોટિ કોટિ પ્રણામ.

કુમળી કિશોરવયમાં સ્મશાનમાં ભડભડતી ચિતાનાં દર્શને ચિત્ત ચગડોળે ચઢતાં, શરીર અને સંસારની નપ્વરતા અને આત્માની અમરતાનું જે બીજ રોપાયું એ બીજનું વિશાળ વૃક્ષમાં રૂપાન્તર કરવા આજીવન સફળ ભગીરથ પુરુષાર્થ કરનાર હે તપસ્વી ભગીરથ ! આપને અમારા કોટિ કોટિ પ્રણામ હો.

● હિમાદ્રિની બરફપાટો પણ પીગળવા માંડે એવું ઉચ્છતાં સૌમ્ય તપ તપી, અંતરના ઊંડાણમાંથી જ્ઞાનગંગાના પ્રવાહને માનવ સમુદાયના કલ્યાણકાર્ય કાળે, છેક તેમના આંગણુ સુધી વહેતો રાખનાર નગાધિરાજ ! આપને અમારા કોટિ કોટિ પ્રણામ હો.

● બ્રહ્મવર્ચસ્વી હીપ્તિમંત વિશાળ ભાલ, ત્રિલોકચક્ષુ પ્રભા-કરના જ્ઞાનપ્રભાપ્રભાવને અને ભક્તિની શીતલચાહુ ચાંદનીને નિર્ઝરતા અનાવિલ અનુભાવને ધારણ કરતી મધુમનોહર નેત્રપલ્લવી, પન્નવિધાતા બ્રહ્માને પણ ઇર્ષ્યા ઉપજાવે એવું અડોલ પદ્માસન, અને મુમુક્ષુઓના અંતરની અભીપ્સાને ઓળખી એને મુકુલિત કરવા થતી વિવિધ મુદ્રાઓથી ભૂમિ-ને પાવન કરનાર હે મહાધ્યાની ! આપને અમારા કોટિ કોટિ પ્રણામ હો.

● વ્યક્તિઓનાં દોષદુરિતો પ્રત્યે ઉપેક્ષાભાવે જોઈ, તેના મૂળ કારણરૂપ અજ્ઞાનનું અપાકરણ કરી ત્યાં મૈત્રીભાવે સદ્-

વિચારોનું સ્થાપન કરવા સદા ઉત્સુક એવા, પોતે વ્યક્તિ-
ત્વથી ઉપરામ પામેલા છતાં વ્યક્તિઓના વ્યક્તિત્વને વિકસાવ-
વા સદા પ્રયુક્ત રહેતા હે નિષ્કામ કુશલ કર્મયોગી ! આપને
અમારા કોટિ કોટિ પ્રણામ હો.

● સંસારના સર્વ સંબંધોથી અનાસકત છતાં સંસારના
સર્વ ભુવો અને પદાર્થો વિષે જગદંબાની વિભૂતિના વૈભવના
જ્ઞાતાદેશ બની ભગવતી દેવહૃતિ શી જનેતા પ્રત્યેનું યત્કિ-
ચિત ઋણુ ફેડવા તે વાત્સલ્યમૂર્તિની સતત સેવામાં રત
રહેનાર, દેશ-વિદેશમાં સર્વત્ર સર્વદા સહયોગી બની
ઉભયના અવતારને સાર્થક્ય કરનાર હે માતૃભક્ત કપિલભુ !
આપને અમારા કોટિ કોટિ પ્રણામ હો.

● મંદ મંદ વહતી સરિતાના સાદ સમી, તે કદી કદી
ઉત્તુંગ ઊછળતાં મોઝાંથી નિષ્પન્ન થતા મહેરામણના ધીર-
ગંભીર મેઘનાદ સમી, આબાલવૃદ્ધ સર્વ શ્રોતૃહૃદયને મંત્ર-
મુગ્ધ કહી પરમ પ્રશાન્તિનું પ્રદાન કરતી, સંતશિરે શોભતા
કૂલોની ફેરમ શી, સદ્ગુરુની ઉતારતી આરતીની જ્યોત જેવી,
અને અંતરના ઓરસિયે ઘુંટાયેલા અત્તર સમી પશ્યંતી
વાણીના વિલક્ષણ વાગ્વૈભવથી વિભૂષિત હે સરસ્વતીના લાડીલા
સપૂત ! આપને અમારા કોટિ કોટિ પ્રણામ હો.

● વેદ ઉપનિષદ સાંખ્ય યોગ રામાયણ મહાભારત ભાગવત
અને સ્મૃતિઓના તથા સવિશેષપણે ગીતાના ગગનગહન તત્ત્વનું
સંદોહન કરી સામાન્ય જનને પાચક પોષક નીવડે એવી આસ્વાદ્ય
શૈલીમાં વિવિધ વાનગીઓના રસથાળ પીરસતું, ધર્મ-સંસ્કૃતિ-
નાં મૂળભૂત મૂલ્યોનું પુનરુચ્ચરણ-સંમાર્જન કરીને નવીન
અર્થપ્રકાશ દ્વારા જનમાનસમાં રૂઠ વહેમી વિચારોથી પુષ્ટ
થયેલા અજ્ઞાનતિમિરનું નિમૂલન કરી જાગૃતિની જ્વલાંત

જ્યોત ઝળહલાવનારું પ્રેરક દાનિલક્ષી પણુ શાન્તિબક્ષી વિપુલ
વૈવિધ્યસભર સાહિત્યના સર્જનાર હે મેઘાવી મનીષી ! આપને
અમારા કોટિ કોટિ પ્રણામ હો.

● રાગદ્વેષથી ખદખદતા ખાળોચિયા જેવા સંસારમુગ્ધ
સમાજની વચ્ચે વસવા છતાં એનાથી અલિપ્ત રહી, જનમન-
માં જોનાની જેમ ચોંટેલા વિકારોના કાળા કાઠવનું અભિ-
શોષણ કરી ત્યાં કમનીય કમજોનું વાવેતર કરનાર હે કુશળ
કૃષિવલ ! આપને અમારા કોટિ કોટિ પ્રણામ હો.

● હજારો સાધકોનો પ્રાર્થના-પોષકર છતાં ચેલા મૂંડીને
ગાડરિયાં ઘેટાઓનું આચાર્યપદ સ્વીકારવાની કુત્સિત ચેષ્ટાથી
દૂર રહેવા છતાં આપની મંગલમય દષ્ટિ-વાણી-કૃતિના વિલક્ષણ
પ્રભાવથી સૂક્ષ્મ રીતે અનેકાનેકનાં ભવનને દીક્ષિત કરી ગુરુ-
પદના ગૌરવને અંક્ષુણ્ણ રાખનાર હે ગુરુવર્ય ! આપ અમને
શિષ્યપદે ભલે ન સ્થાપો પરંતુ અધ્યાત્મના શિખર પ્રતિ
આરોહણ કરવાની સન્મતિ અને શક્તિનું જાગૃતિપ્રદાન કરનારા
આપ સમા બ્રહ્મનિષ્ઠ બ્રહ્મવિદ્ સદ્ગુરુ-આ કલિકાલમાં-બીજે
ક્યાં શોધવા !

આપ સદા સાથી હતા, સાથી છો અને સદાય આપનો
સાથ અમને છે જ એવી અચલઅટલ શ્રદ્ધા સાથે, સપ્રણામ.
તસ્મૈ શ્રીગુરુવે નમઃ ॥

યાત્રાનો લ્હાવો

ઈશ્વરભાઈ ભક્ત

યાત્રાનો આધ્યાત્મિક લાભ તો વર્ણવી ન શકાય તેવો હોય છે. સાથે સિદ્ધ સંતો હોય પછી તો પૂછવું જ શું ? સિદ્ધ સંતોની શી ઉપમા આપવી ? તેઓ તો દરિયા જેવા હોય છે. તેમનું કોણ માપ કાઢી શકે ? તેઓમાં જે ડૂબેલા રહે તે મોતી પામી શકે ! કિનારે છબછબિયાં કરનાર અમારા જેવા અનેક તો માત્ર છીપલાંથી જ સંતોષ માને ! પૂજ્ય યોગેશ્વરજી પણ અમને આધ્યાત્મિકતાના દરિયા જેવા લાગતા હતા. પગલે પગલે, સ્થળે સ્થળે, આધ્યાત્મિકતા તેમના વાણીવર્તનમાંથી નિરંતર પ્રવાહિત થયા જ કરતી હતી. જેને જેટલો લાભ લેવો હોય તેટલો તે લઈ શકતું હતું. જેનું જેવું પાત્ર ! મારું હૃદયનું પાત્ર તો કાણું હતું. એક કાણાવાળું નહિ પણ હબરકાણાંવાળું હતું ! આધ્યાત્મિકતાનું ગંગાજલ ભરી ભરીને પીવા પ્રયત્ન કરતો તો પણ એકાદ ઘૂંટડો જ મારે ભાગે રહેતો ! છતાં પણ તેવો ને તેટલો લાભ મને મળી શક્યો તે પણ મારું અહોભાગ્ય કહેવાય.

તે સિવાયના અન્ય લાભો લેવાનું હું ચૂક્યો નથી તે કબૂલ કરી દઉં છું. લગભગ ત્રણ અઠવાડિયાં સુધી તેમના સાન્નિધ્યમાં હરવા ફરવાનું મળ્યું. તે દરમિયાન મારું મન પૂજ્યશ્રીની યાદમાં ઘણું ભાગે ડૂબેલું રહેતું. અમારી મોટર આગળ ચાલતી હોય કે પાછળ પણ અમે પૂજ્યશ્રીની સૂચના પ્રમાણે જાપ કરતાં રહેતાં કે ભજન કીર્તન કરતાં

રહેતાં ! પૂજ્યશ્રીના પ્રભાવ હેઠળ અમે સંસારની યાદથી વેગળા રહ્યા. નીંદા કે કૂથલી તો કરવાનો મોકો જ ન મળે ! મન વધારેમાં વધારે પ્રભુપરાયણ થવા પ્રયત્ન કરતું તે લાભને શું કહેવું ? મારી દૃષ્ટિએ તે પણ આધ્યાત્મિક લાભ જ કહેવાય ! ત્રણ અઠવાડિયાં સાત્ત્વિક વાતાવરણમાં અમે રહી શક્યાં તે નાનોસૂનો લાભ તો ન જ ગણાય ! ઘરે પહોંચ્યા પછી પણ તેની લાંબા કાળ સુધી અસર અનુભવી છે તે કેમ ભૂલાય ? આજે પણ તેવી અસરમાં અમેરિકામાં રહ્યા રહ્યા આ કલમ ચાલુ રહી છે તેથી મને ખૂબ આનંદ છે.

વ્યક્તિગત રીતે આ યાત્રામાં જોડાવાનો મને લાભ મળ્યો હતો તેનું કારણ છે. ઇ. સ. ૧૯૮૦માં પૂજ્યશ્રી સાથે અમેરિકામાં ફરતાં ફરતાં એવી ભાવના થયા કરતી કે પૂજ્યશ્રી મને હિમાલયની ભૂમિ ખતાવે તો કેવું સાકું ? તેમણે જ્યાં જ્યાં તપશ્ચર્યા કરેલી ત્યાં ત્યાં તેઓ સાથે હોય તો જોવાની કેવી મજા પડે ? મા સર્વેશ્વરી આગળ મારી ભાવના મેં વ્યક્ત કરી હતી ત્યારે તેમણે પરમાત્મા પૂર્ણ કરશે એવો સહજ રીતે આશીર્વાદ આપેલો. તે ૧૯૮૩માં ફળીભૂત થયો અને મારી ઇચ્છા પ્રમાણે ઋષિકેશ, દેવપ્રયાગ, ઉત્તરકાશી, દહેરાદૂન, મસૂરી અને ગંગોત્રીના સ્થળોએ ફર્યાં. તે વખતે મારી શારીરિક મર્યાદા હતી. ઇ. સ. ૧૯૭૯ની લાંબી બીમારી પછી મારું શરીર એકધારું ત્રણ કલાક બેસી શકતું ન હતું. એક પ્રકારની નબળાઈ હતી. જો સૂવાનું ન મળે તો તાવ ચઢી જતો ! આરામ અનિવાર્ય ગણાતો ! અથડામણ સહન કરી શકાતી ન હતી ! આ અંગે અવાર નવાર મેં પૂજ્યશ્રી આગળ ફરિયાદ કરી હતી. અમેરિકામાં ફરતાં ફરતાં પણ મેં કહેલું કે આ મારું શરીર ખૂબ

નિર્બળ છે. બહારથી કદાચ સારું લાગે તો પણ અંદરથી સાવ પોલું છે ! કુગ્ગા જેવું ફૂલી ગયેલું છે ! જરા જરામાં થાકી જાય છે. અમસ્તો જ તાવ ચઢી જાય છે. માંદગીમાં એવું કાંઈક શરીરમાંથી જતું રહ્યું લાગે છે કે જેનાથી થનગનાટનો મને અનુભવ થતો નથી ! ચેતના તત્ત્વ જ જાણે એસરી ગયું હોય તેવું લાગે છે ! ત્યારે મહાત્માજીએ મને સાંત્વન આપેલું કે જગદ્ગુણ તમારું સ્વાસ્થ્ય સુધારશે; તમે પ્રાર્થના કરતા રહેજો ! આ યાત્રામાં મને સ્વાસ્થ્યની ફરીથી પ્રાપ્તિ થઈ તે મને મળેલો મોટામાં મોટો ભૌતિક લાભ છે. ત્રણ અઠવાડિયાની અનિયમિતતાની યાદી બનાવું તો ખાસ્સી લાંબી થાય. ભોજનની અવ્યવસ્થા અને અનિયમિતતા; પાણી બદલતાં જ રહ્યાં; ઊંઘ અને આરામની અનિયમિતતા; ખોરાકમાં મરચું ખાવાનું નહિ છતાં થોડું થોડું પણ ખાવું પડતું; આરામ એાછો ને અથડામણ વધારે છતાં પણ ત્રણ અઠવાડિયામાં નથી તાવ ચઢ્યો કે નથી માથું દુઃખ્યું ! એટલું જ નહીં પણ જ્યારે જંગોત્રીમાં હાથ પગ ઘોયા ત્યારે મને થયેલો રોમાંચ અદ્ભુત હતો ! સ્વસ્થતા રંગે રંગે ફરી વળી હોય તેવી ચેતનાનો મેં થનગનાટ અનુભવ્યો હતો. શુભાવેલી વસ્તુ જાણે કે મને પાછી મળી ગઈ હતી ! ત્યાર પછી શરીરમાં નવું જોમ અને નવી શક્તિનો સંચાર હું અનુભવતો જ આવ્યો છું. શું આ લાભનું મૂલ્ય આંકી શકાશે ?

બુદ્ધિમાં ન આવે તેવી ઘટનાઓ જેવાની અને અનુભવવાની મળી તે પણ નાનો સૂનો લાભ ન ગણાય. આપણી આસપાસ બનતી ઘટનાઓનો આપણે સામાન્ય રીતે હિસાબ નથી રાખતાં. હિસાબ રાખવાની આવશ્યકતા પણ નથી. માત્ર ઘટનાઓને સમજાવે તો બસ. પરંતુ સમજવાની

ધીરજ પણ ક્યાં છે ? કાગતું બેસવું ને તાડનું પડવું એવું કહીને આપણે વાતને ઉડાવી દઈએ છીએ. કુદરતની અકલ કલાનો ખ્યાલ આપણે કરવા નથી માંગતા એવી પણ હકીકત હોય છે. યાત્રા કરવા નીકળીએ ત્યારે ઘર અને આસપાસનું વાતાવરણ બધું જ છોડીને જવું પડે છે. યાત્રામાં એકાંત હોવાથી બનતી ઘટનાઓ તરફ આપણું ધ્યાન જાય છે ખરું ! તેથી ઘટનાઓ દ્વારા વ્યક્ત થતું કુદરતની અકલ કલાનું રહસ્ય સમજવાની તક યાત્રામાં અવશ્ય મળે છે. જે કે આપણી બુદ્ધિ એકદમ સ્વીકારી નથી લેતી. છતાં આપણા અંતરને પ્રસંગો તો સ્પર્શી જ જાય છે ! નાની નાની બાબતોમાં પણ કુદરતની અકલ કલાનો પ્રભાવ અનુભવવાનો મળે છે. એટલું જ નહિ પણ સાચા સંતની સત્તાનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ પણ થાય છે. યાત્રામાં મુસીબતો સહુ કોઈ અનુભવે. મેં પૂજ્ય-શ્રીને જોઈને મુસીબતને નાસતા જોઈ ઈ. તે જ રીતે તેમની ગેરહાજરીમાં અમારા પર મુસીબતોને સવાર થતી પણ અનુભવી છે. વિચાર કરીએ ત્યારે બુદ્ધિ મૂંઝવણ અનુભવે !

અમારે ૨૦મી મેને દિવસે વડોદરા પહોંચી જવાનું હતું ને બીજે દિવસે વહેલી સવારે યાત્રામાં જોડાઈ જવાનું હતું. તેથી ક્ષીયાટ કારને નવા ટયુબ ટાયર નાંખીને સજ્જ બનાવી દીધી હતી. તા. ૨૦મીએ કપુરાથી સવારે નીકળી ત્રણ કલાકે વડોદરા પહોંચી જવાશે તેવી ગણતરી કરીને આયોજન કર્યું હતું. અમે, મોહનલાલ તેમજ સુશીલાબહેન સાથે ૨૦મીએ સવારે વડોદરા આવવા માટે પ્રયાણ કરેલું ત્યારે વડોદરા વહેલા પહોંચી જવાશે અને ઘટતી વસ્તુની ખરીદી વડોદરા કરી લેવાશે એવું વિચારેલું પરંતુ મનુષ્ય ધારે શું ને કુદરત કરે શું ? ત્રણ કલાકને બદલે છ કલાક થયા ને વડોદરા-

માં અંધારું પણ થઈ ગયું! નવા ટયુબ ટાયર છતાં રસ્તે પાંચ પાંચ પંકચર પડ્યાં! ખીલ વાર પંકચર ન પડે તેની ઘણી કાળજી પણ લીધી છતાં થોડી જ વારમાં ખીલું પંકચર પડ્યું જ હોય! વડોદરા સુધીમાં તો કંટાળી ગયાં હતાં ને થાકી પણ ગયાં હતાં! મને તો રાત્રે ઝીણા તાવ પણ આવી ગયેલો! સવારે શું થશે તે માટે મન તો સાશંક હતું. સવારે ગાડીમાં બેસતાં પહેલાં પૂજ્ય-શ્રીને હકીકતથી વાકેફ કર્યા ત્યારે તેમણે કહેલું કે હવે એવું નહીં બને! અને બન્યું પણ એવું જ. પૂજ્યશ્રીના વચન પ્રમાણે ત્રણ અઠવાડિયે પાછા ઘરે પહોંચ્યાં ત્યાં સુધીમાં એકેય પંકચર નહીં! કેવી અજબ ઘટના!

રાજસ્થાનમાં પ્રવેશ્યા પછી પૂજ્યશ્રીએ અમને ખાસ એક સૂચના આપી હતી: “તમે આગળ રહો તો વાંધો નહિ પણ બે મુખ્ય રસ્તાઓ લેગા થતા હોય ત્યારે ઊભા રહેવું! અને ખરેખર તમે જાણતા જ હો તો આગળ જવું! પણ રોકાઈને રાહ જુઓ તો ઘણું સારું!” અમે આ શરતનો અભાણતામાં ભંગ કરેલો. મહાત્માજી જે સ્થળ બતાવવા માંગતા હતા તે રસ્તો અમે ચૂકી ગયેલાં. અમે ધૂનમાં ગાડી હંકાયે રાખી હતી! ડ્રાઈવર જાણીતો હતો. રસ્તો તો બરાબર જ હતો. પરંતુ મહાપુરુષના મનમાં ખીલ જ વાત હતી. અમને તેની જાણ કેવી રીતે પડે? અમને કોણ શેકે? મહાત્માજી-વાળી ગાડી ખાસ પાછળ પડી ગયેલી. ડુંગરી ચઢતાં અમારી ગાડીને એકાએક અકસ્માત થયો! ગાડીનો પાછલો મુખ્ય સળિયો તૂટી ગયો એટલે ગાડી બેસી પડી! કોઈને કંઈ ઈજા ન થઈ. બધું સહીસલામત હતું! માત્ર અમારી ગતિ અટકી પડી! મહાત્માજીની ગાડી આવી ત્યારે તેમણે

ટકોર કરેલી તે હજી યાદ આવે છે : “બે રસ્તા લેગા થાય ત્યાં રોકાત તો આલું બનત નહીં!” વિશ્વની સંચાલન શક્તિએ અમને આ રીતે સહીસલામતપણે રોક્યા હતા તેની જાણ મારા અંતઃકરણને ત્યારે જ થઈ! મહાપુરુષોના વચનોમાં કેવું ગૂઢ રહસ્ય છૂપાયલું હોય છે તેનો ખ્યાલ હુનવવી માણસને કેવી રીતે આવે?

જંગલમાં અકસ્માત થયેલો. ખાસ વસતિ નહિ. મોટું શહેર હજી પચ્ચીસ ત્રીસ માઈલ દૂર હતું. ગાડીને કેવી રીતે ઊભી કરવી અને ચાલુ કરવી તે સમસ્યા હતી. વળી બપોરે સૂર્યદેવ માથે તપી રહ્યા હતા. ગાડીમાં પીવાનું પાણી ખૂટી ગયું હતું! અમને મુસીબત વિકરાળ સ્વરૂપે જણાતી હતી. પરંતુ પૂજ્યશ્રીએ ઘડીવારમાં મુસીબતને ઉજાણીમાં ફેરવી દીધેલી તે કેવી રીતે ભૂલી શકાય?

સારી ગાડીમાંથી પૂજ્યશ્રી ઊતરી પડેલા અને તુરતજ જીતુભાઈને નજીકના શહેરમાંથી જરૂરી સ્પેરપાર્ટ અને મિકેનિકને લઈ આવવાની આજ્ઞા કરી હતી. જીતુભાઈએ તરતજ અમલ કરેલો. પૂજ્યશ્રીએ અમને નીચે ખીણમાં નાનું સરખું ખેતર ને આંબા બતાવ્યો. ત્યાં આરામ થઈ શકે તેવું જણાય છે. ત્યાં પાણી પણ હશે એમ કહ્યું. અમે તરતજ નીચે ઊતરી પડ્યા હતા અને આંબા પાસે ફૂલો પણ હતો તે જોયું. અમે તરતજ મહાત્માજીને તેડી લાવ્યા અને આંબાની શીતળ છાયા નીચે મુકામ નાખીને મજા કરવા માંડી હતી. આંબા પર કેરી પણ સારા પ્રમાણમાં હતી. ખેતરનો માલિક ખૂણામાં પથ્થરો લેગા કરતો હતો. તેણે પૂજ્યશ્રીને જોઈને કામ બંધ કરી પૂજ્યશ્રીની સેવામાં લાગી જવાનું યોગ્ય માનેલું. મહાત્માજી ડીંગલા વીણવા માંડ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે આજે મારે જ ખીચડી બનાવવી છે અને બધાંને

ચખાડવી છે. ચૂલો પણ તેમણે ત્રણ પથ્થરોનો બનાવી દીધો હતો. રાંધવાની કળામાં પોતે પ્રવીણ હોવાનો પૂજ્યશ્રી દાવો કરતા હતા ! પૂજ્યશ્રી હસાવતા બય અને ચૂલામાં સંકેરતા બય ! ખીચડીમાં પાણી ઓછું પડેલું તેથી ખીચડી ચઢતી જ ન હતી ! ઠંડું પાણી જેમ જેમ ઊંચેરતાં ગયા તેમ તેમ ખીચડીનો સલાચાહ ઉચ્ચ થતો ગયો. આખરે અધકચરી ખીચડીને મંત્ર લાણીને પૂજ્યશ્રીએ ઉતારી અને સહુને પ્રસાદરૂપે ચખાડી. તે દિવસે એટલી બધી મળ પડી કે પેલો ખેડૂત પણ ઘરે જમવા ગયેલો નહિ. ઘરેથી તેડવા આવનારને તેણે કહેલું કે “ પ્રભુના દર્શનથી તૃપ્ત થવું છે એટલે ઘરે નથી આવવું.” ખેડૂતે પણ પ્રસાદી આખીને ધન્યતાનો અનુભવ કરેલો.

એવામાં જિતુભાઈએ મિકેનિકને લાવી ગાડી તૈયાર પણ કરી દીધી હતી. એટલે પૂજ્યશ્રીએ ત્યાં પહોંચી જવાનો બધાંને આદેશ આપ્યો. બધાં પોતપોતાની જગ્યાએ બેસતાં હતાં ત્યારે જિતુભાઈ એક વાત કરી રહ્યા હતા : “ અહીં એક ડોસો કાયમ બેસી રહેતો. તેને ખીડી પીવાનો ખૂબ શોખ હતો. આવતાં જતાં પાસે તે ખીડી માંગ્યા કરતો. એક દિવસ તેને આ જ જગ્યા પર અકસ્માત થયેલો અને મૃત્યુ પામેલો. તેની સમાધિ અહીં જ છે. તેનો જીવ ખીડીની વાસનાથી અહીં જ ભટકયા કરે છે. તે કારણે અહીં દરરોજ અકસ્માત થાય જ છે. જુઓ ગઈ કાલે એક ટેન્કર અહીં ઉંઘી વળી હતી. બધું ઓઈલ ઓઈલ આખા રોડ પર થઈ ગયેલું હતું. તેની સમાધિ પર ખીડી મૂકવામાં આવે તો તેને આનંદ થાય છે એવું આ બધાં ગોવાળો કહેતા હતા. તેથી જિતુભાઈએ મિકેનિક પાસેથી ખીડી લઈને સમાધિ પર મૂકી હતી.” આખી વાત સાંભળીને સસ્મિત મહાત્માજીએ કહેલું કે “ અગાઉથી મને કહ્યું હોત તો

પ્રેતયોનિમાંથી જીવને મુક્ત કરી દેત !” આવેલી મુસીબતને મહાત્માજીએ એવી રીતે હળવી બનાવી દીધી હતી કે કોઈને મુસીબતનો અનુભવ થયો જ નહીં !

આવા તો દરરોજ પ્રસંગો બનતા. દુનિયા જેને ચમત્કાર કહે તેવું સ્થળે સ્થળે થતું. ઋષિકેશથી ગંગોત્રી જઈ શકાય એવું હવામાન હતું જ નહિ. ખૂબ વરસાદ થયેલો અને ઠેર-ઠેર રસ્તાઓ તૂટી ગયેલા. પોલીસે પણ અમને જવાની ના કહેલી. વળી ફિયાટ કાર નાની પડે. તે તો હજી સુધી જઈ શકી જ નથી. આ બધી હકીકતથી અમે પૂજ્યશ્રીને વાકેફ કર્યા ત્યારે તેમણે ઠંડે કલેજે આટલું જ કહેલું : “ આપણે જગદમ્બાના કહેવાથી આવ્યા છીએ. જગદમ્બા કહે છે કે આપણે જે ગાડીમાં આવ્યા છીએ તે જ ગાડીમાં જઈશું. સવારે નીકળી જવાતું જ તેઓ તો કહે છે. એટલે આપણે ચિંતા કરવાની જરૂર નથી.” ત્યાર પછી ઉત્તરકાશીમાં તો એક ભાઈ ગંગોત્રીથી પાછા વળતાં બાવરા બની ગયેલા જણાતા હતા. તેમની મોટી કાર હતી તે તૂટી ગઈ હતી. વરસાદથી ખૂબ ધોવાણ થઈ ગયું છે એટલે તમે ન જાઓ તો સારું એવી વિનંતી કરતા હતા. પરંતુ પૂજ્યશ્રીની આજ્ઞા પ્રમાણે અમારી યાત્રા આગળ ને આગળ ચાલુ જ રહી. મિલિટરી રસ્તો બનાવતી જ જતી હતી અને અમે સલામો ઝીલતા ઠેક ગંગોત્રી સુધી પહોંચી શકેલા તે યાદ કરીને આજે પણ ધન્યતા અનુભવું છું.

પૂજ્યશ્રી સાથેની યાત્રાના લહાવાને મારું મન વાગોળતું વાગોળતું આજે પણ મારી જીવનયાત્રાને પ્રકાશિત કરી રહ્યું છે !

ભગવત્ કૃપા

‘મચ્છિત કૃપા’ એ જ માત્ર નહિ પ્રભુકૃપા !
દુઃખ, શોક, સંકટ રૂપે પણ હોય છે હરિકૃપા !
હરિની કૃપાની રીત, કદી નવ એક જાતની !
અવનવા પ્રસંગોની યુક્તિ થોળે નવી નવી !

અભ્યર્થના

હે પ્રભુ ! કરુણાઘના કલ્યાણદાતા છે તમે !
કલ્યાણ-વસ્તુ છે ગહન, શું જાણીએ છવો અમે ?
માગ્યા છતાં ન આપશો, કલ્યાણપ્રદ ન હોય જે !
માગ્યા વિના પણ આપજો, કલ્યાણકારી હોય તે !

સ્નેહ સૌરભ

સંસારમાંહી સ્મરણ શુભતું સ્નેહમૂલક છે સદા !
ને સ્નેહ છે સંસારની સ્વર્ગીય સુંદર સંપદા !
-આ ભાવથી પ્રેરાઈ બ્રાતા, સ્નેહને અપનાવજે !
ખૂરા ખીજ ભાસે ભલે, સદ્ભાવ તું વરસાવજે !

—રતિલાલ ભાવસાર

સ્વામી વિવેકાનંદના ચારિત્ર્યની કસોટી

કનૈયાલાલ ઝીંજવાડિયા

સ્વામી વિવેકાનંદના જીવનનો આ એ સમયનો તખ્તો છે જ્યારે એમના પિતાશ્રી વિશ્વનાથ દત્તનું અવસાન થઈ ગયેલ. વિશ્વનાથ હંમેશાં એમની ઉદારતાને કારણે આવક કરતાં ખર્ચ વિશેષ કરતા. તેમનાં અવસાન પછી લેણદારો ખારણાં ખખડાવવા લાગ્યા. એટલુંજ નહિ પણ જેમના ઉપર વિશ્વનાથ દત્તે અનેક ઉપકારો કરેલા એવા સંબંધીઓ પણ દુશ્મનાવટ ખતાવવા લાગ્યા. દુઃખનાં વાદળો ઘેરાયાં. સુખચેતની જિહ્વીમાંથી નરેન્દ્રનાથ (સ્વામી વિવેકાનંદ) એકાએક સખત ગરીબીમાં આવી પડ્યા. કેટલીક વાર તો ભૂખમરો વેઠવાની સ્થિતિ પણ ઊભી થતી. આ ભયંકર દિવસો ભૂલવાના એ પ્રયાસ કરતા, પણ એનો એ પ્રયાસ નિષ્ફળ નીવડતો; આમ છતાંય આ વિકટ પરિસ્થિતિનો એક મર્દની અદાથી નરેન્દ્રનાથે સામનો કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો. ઈ. સ. ૧૮૮૪માં તેમના પિતાશ્રી વિશ્વનાથ દત્તના અવસાન પહેલાં જ નરેન્દ્રે બી. એ. ની પરીક્ષા આપેલ. પરંતુ પરીક્ષાનું પરિણામ આવે તે પહેલાં જ તેમના પિતાનું અવસાન થયેલ.

બી. એ. ની પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થયા બાદ એમણે એલ. એલ. બી. નો અભ્યાસ શરૂ કર્યો. એ વખતે એટલી બધી ગરીબાઈ હતી કે પગરખાં પહેરવાં એ પણ વિલાસ થઈ પડ્યો; વસ્ત્રો માટે હવે જાડું કાપડ આપ્યું અને કેટલીયે વાર જમ્યા વગર એમને કોલેજમાં જવું પડતું. કેટલીક વાર

ભૂખ અને નબળાઈથી એમને તરમર આવી જતાં. ઘણીવાર મિત્રો એને આમંત્રણ આપતા; પરંતુ જ્યારે એમની સમક્ષ ભોજન ધરવામાં આવતું, ત્યારે ઘરની દુર્દશાનો ખ્યાલ એમની નજર આગળ તરવરવા લાગતો અને એ ભોજન લેતાં અટકી જતા. કોઈ કામનું બહાનું કાઢીને એ મિત્રને ત્યાંથી વિદાય લઈ લેતા. ઘરે જઈને પણ પોતે બને તેટલું ઓછું જમતા ત્યારે જ ઘરનાં બીજાં માણસોને પૂરતું મળી શકે તેમ હતું.

સ્વામી વિવેકાનંદના દેહત્યાગ બાદ એમની માતાએ આ દિવસોમાં પોતાના પુત્રે કરેલા આત્મત્યાગની અનેક વાતો કહી છે: ‘મેં મિત્રને ત્યાં જમી લીધું છે,’ એમ કહીને એ ઘણીવાર જમવા બેસતો નહિ. જ્યારે ખરી વાત એ હાથ કે ઘરનાં બીજાંને રખેને પૂરું ભોજન ન મળે, એવા ખ્યાલથી પોતે બિલકુલ જમતા નહિ. આવા કપરા સંજોગોમાં પણ નરેન્દ્રનાથ પોતાની પ્રકૃતિગત આનંદીવૃત્તિ બળવી રાખવા પ્રયત્ન કરતા અને કડબાઈનો ભાર હળવો બનાવતા. તેમના શ્રીમંત નબીરા મિત્રો કોઈ વાર ફરવા તેડી જવા ઘેર આવતા, ત્યારે તેમને ભાગ્યેજ શંકા જતી કે નરેન્દ્રનાથ આમ શરીરે ઘસાતો બચ છે તેની પાછળ પિતાના અવસાન સિવાયનું બીજું પણ કારણ છે.

આ જ અરસામાં બળતામાં ઘી હોમાયું. જે ઘરમાં નરેન્દ્રનાથ રહેતા તે અંગે કુટુંબીઓ સાથે અઘડો થયો. ખોટો આધાર લઈને આ કુટુંબીઓએ નરેન્દ્રનાથના કુટુંબ ઉપર કોર્ટમાં દાવો માંડ્યો, અને એવી માગણી કરી કે ઘરના ભાગ પાડવા બેઠાં. અને એમાં પણ મોટો અને સારો ભાગ તેઓને મળવો બેઠાં. નરેન્દ્રનાથ માટે આ એક ભયંકર ફટકાફૂપ હતું. ઘરની વાતો જાહેરમાં ચર્ચાય એ

એમની માતાને એટલું બધું અસહ્ય થઈ પડ્યું કે જાણે માથે આલ તૂટી પડ્યું. કેસ તો લંબાયો. પણ ચૂકાદો આખરે નરેન્દ્રનાથની તરફેણમાં આવ્યો. નવાઈની હકીકત તો એ છે કે સામા પક્ષનો યુરોપિયન બેરિસ્ટર પણ નરેન્દ્રનાથના વ્યક્તિત્વથી પ્રભાવિત થઈ ગયો હતો.

જીવનના એ કપરાં વર્ષોની વાત નરેન્દ્રનાથે જ કહી છે: “પિતાના અવસાનનો શોક હજી ઉતર્યો નહોતો ત્યાં જ નોકરીની શોધમાં આથડવાનું મારા ઉપર આવી પડ્યું. હાથમાં અરજી લઈને ધોમ ધખતા તાપમાં જમ્યા વગર ઉઘાડે પગે હું એક ઓફિસેથી બીજી ઓફિસે ધક્કા ખાતો. પરંતુ દરેક સ્થળેથી મને ભકારો જ મળતો. જીવનની વાસ્તવિકતા સાથેના આ પ્રથમ પરિચયથી જ મને ખાતરી થઈ ગઈ કે આ જગતમાં નિઃસ્વાર્થ સહાનુભૂતિ તો અત્યંત વિરલ વસ્તુ છે. આ જગતમાં દીનદુર્બળ અને અકિંચન મનુષ્યો માટે જગ્યા નથી. હજી થોડા જ દિવસો પહેલાં જેઓએ મને કોઈ પણ પ્રકારે સહાય કરવામાં ગર્વ અનુભવ્યો હતો તેઓ જ હવે મારાથી વિમુખ થવા લાગ્યા; અને એ પણ પામતા પહોંચતા હોવા છતાં. એ જોઈને મને કેટલીક વાર એવો ભાવ થઈ આવતો કે જગત કોઈ શેતાનની કરામત છે.

“કેટલીક વાર મારા શ્રીમંત મિત્રો પોતાને ઘેર કે વાડીએ આવીને ગાવાનું મને આમંત્રણ આપતા. તેને હું ટાળી શકતો નહિ. મારું હુઝમ એમની આગળ વ્યક્ત કરવાની મને ઈચ્છા થતી નહિ તેમ તેઓ પણ મારી સુશકેલીઓ શોધી કાઢવાનો પ્રયત્ન કરતા નહિ. કોઈ વાર તેઓમાંથી થોડા જણ પૂછતા ખરા કે, “આજે તું આટલો બધો ફિકકો અને હુબળો કેમ દેખાય છે?” માત્ર એક જ મિત્રે મને

ખબર ન પડે તેમ મારી ગરીબ અવસ્થા જોઈ લીધી અવાર-
નવાર મારી માતાને એણે અનામી મહદ મોકલ્યા કરી. આવી
અનુકંપાથી એણે મને મહાન ઋણી કર્યો છે.

“ જોટે રસ્તે ગુજરાન ચલાવતા મારા કેટલાક જૂના
મિત્રોએ મને એમની સાથે ભળવાનું કહ્યું. અનેક પ્રલોભનો
મારી સમક્ષ ઉપસ્થિત થયાં. મારી ગરીબીના દિવસોનો અંત
આણવા એક પૈસાદાર સ્ત્રીએ અઘટિત કહેણું મોકલ્યું. પરંતુ
એને મેં એકદમ તિરસ્કાર પૂર્વક નકારી કાઢ્યું. બીજી એક
સ્ત્રીએ પણ એવી દરખાસ્ત મૂકી. મેં એને કહ્યું, અહિક ભોગ
વિલાસો ભોગવવાના પ્રયત્નમાં તે તારી જિંદગી વેડફી નાખી
છે. મૃત્યુના કાળા ઓળાઓ તારી સમક્ષ તરવરે છે. એનો
સામનો કરવા માટે તે કંઈ પ્રયત્ન કર્યો છે કે? આ બધી
મલિન વાસનાઓ છોડીને ઈશ્વરનું સ્મરણ કર.

“ આમ છતાંય આ બધી હાડમારીઓ વચ્ચે પણ ઈશ્વર
ના અસ્તિત્વ વિષે, એની કરુણા વિષે મેં શ્રદ્ધા ગુમાવી નહિ.
દરરોજ સવારે ઈશ્વરનું નામ લઈને હું ઊઠતો અને નોકરી
શોધવા નીકળી પડતો. ”

આવા કપરા દિવસોમાં પણ જોટે રસ્તે ગુજરાન ચલાવતા
મિત્રોની સાથે સામેલ ન થનાર, ભર યુવાન વયે, અહિક સુખની
આશાથી અંધ બનેલી કામિની કાંચનની લાલચને ઠોકરે
મારી દેનાર અને પોતાના ચારિત્ર્યને જ્વલંત રાખનાર એ
મહાન વિભૂતિને મારા કોટિકોટિ નમસ્કાર.

(સ્વામી વિવેકાનંદના ‘જીવન ચરિત્ર’માંથી)
એક અધ્યાત્મના માર્ગના પ્રવાસી

એક હપ્તેકા યોગી

રેવાશંકર પુરોહિત

[“ એક હપ્તેકા યોગી ” નો શ્રી રેવાશંકર ભાઈનો
લેખ આપણે સાધુ સંતો કે મહાત્માઓ વિષે, તેમનું જીવન
કે વ્યવહાર બાણ્યા સિવાય માત્ર તેઓના બાહ્ય દેખાવ કે
ભગવાં વસોથી કેવા ઠગાતા હોઈએ છીએ, એનો ખ્યાલ
આપે છે.

સાથે સાથે સાત દિવસ માટે પણ એમણે ત્યાગી જીવનનું
કષ્ટ સ્વેચ્છાએ ઉઠાવ્યું. “ પગમાં ચંપલ પણ ન પહેરવા,
રાત્રે ભૂમિ પર સૂવું અને પ્રભુકૃપાથી જ્યારે જે મળે તે
ખાઈને સંતોષ માનવો. વળી તે દિવસોમાં વધારે જપ તપ ને
ધ્યાન કરવાં, આ બધી વાતો પ્રેરણાદાયી છે. જીવનવાટિકામાં
વાવવામાં આવેલાં આ નાના બીજમાંથી સત્સંગ ને પ્રભુની
કૃપાનું પોષણ મેળવી, એ મોટું જીવન વિકાસનું વટવૃક્ષ
પણ બની શકે.

શ્રી રેવાશંકરભાઈ જેવા અનન્ય શ્રદ્ધાળુ, સ્પષ્ટ વક્તા,
પોતાના દોષોને કદી ન છૂપાવનાર નિર્લિક બહાદુર સાધક મેં
બહુ ઓછા જોયા છે. એવી વ્યક્તિ જ એક હપ્તેકા યોગી
થવાનું સાહસ જોડે ને કોઈપણ પ્રકારના બાહ્ય ત્યાગ વગર
તેઓ સાચા અર્થમાં યોગી બને એ જ શુભ ભાવના.

તેઓશ્રી પ. પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજી જેટલા જ પ. પૂ. મા
શ્રી સર્વેશ્વરીના અનન્ય ભક્ત છે, એ એમની વિશેષતા છે.

-તંત્રી]

ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહેનાર સાધકે પણ શિખિર સિવાય થોડા થોડા અંતરે ઘરમાંથી બહાર નીકળી સાધન પરાયણ બનવું, જેથી સંસારની આસક્તિનું અંધન શિથિલ થાય. ઘરનું ને સગાંઓનું મમત્વ ઘટે અને વિશેષ પ્રમાણમાં ઈશ્વરપરાયણ થવાય.

અઠવાડિયામાં એકાદ દિવસ, તે ન બને તો મહિને એક દિવસ, અને તે પણ ન બની શકે તો વરસમાં આઠ પંદર દિવસ કોઈ પવિત્ર સ્થાને જઈ, સાધકનું જીવન જીવવાથી મનની અચળતા ઘટે છે ને પવિત્રતા વધે છે.

આવા જ આશયથી ૧૯૮૪ના નવેમ્બરની પહેલી તારીખે-સાત દિવસ માટે, સાધુ બનીને રાજસ્થાનના બલોર જિલ્લામાં આવેલા શ્રી આમુંડા માતાજીના પવિત્ર તીર્થ સ્થળે જવાનું નક્કી કર્યું.

આવો વેષ સ્વીકારતાં પહેલાં જમીન ઉપર ચટાઈ કે કોથળો પાથરીને સુવાની ટેવ મેં પાડી હતી. એટલે પથારી કે ખાટલા સિવાય ઊંઘ ન આવે એ પ્રશ્ન મારા માટે ન હતો.

નક્કી કર્યાં પ્રમાણે એક દિવસ પહેલાં જ મેં ને મારા મિત્રે જવા માટે પ્રસ્થાન કર્યું.

આમુંડા માતાજીનું આ મંદિર આ વિસ્તારમાં શ્રીસુધા માતાજીના નામથી બાણીતું છે. ચારે બાજુ સુંદર ગિરિમાળાની વચ્ચે, પાણીના એક ઝરણાના કાંઠે આ મંદિર આવેલું છે. મંદિરથી સાત-આઠ કિલોમીટર સુધી કોઈ વાહન પણ આવી શકે નહિ, એવી કેડીનો સાંકડો રસ્તો છે. એટલે યાત્રાળુએ પગે ચાલીને જ આવવું પડે. આથી સાચી ભાવના-

વાળા લોકો જ અહીં આવે છે. પરિણામે સ્થાનની પવિત્રતા સારા પ્રમાણમાં જળવાઈ રહેલી જણાય છે.

આ પ્રસંગે મેં સાધુ જેવો જ વેષ ધારણ કરેલો. કેસરી રંગની એક ચાદરની લૂંગી પહેરી લીધી ને બહારી રંગની ખીજી ચાદર શરીરે ઓઢી લીધી.. પગમાંથી અંપલ પણ કાઢી નાંખ્યાં ને ઉઘાડે પગે ચાલવાનું નક્કી કર્યું. મેં એક હપ્તા માટે યોગી બનવાનો સંકલ્પ કરેલો. એટલે વેષ પણ એને અનુરૂપ બનાવવો જોઈએ ને ?

સ્થાન ઉપર પહોંચ્યા તો મંદિરની ધર્મશાળામાં એક સજ્જન રહેતા હતા, તેમણે વ્યવસ્થા કરી આપી એટલું જ નહિ, પણ એક ટંક લોજનની વ્યવસ્થા ઘઈ ગઈ. લાગ્યું કે મા કેવી દયાળુ છે! એના આશ્રયે આવેલ બાળકો ભૂખ્યાં ન રહે, તેની પણ એ કાળજી રાખે છે.

સામાનમાં મારી પાસે એક બગલ થેલો હતો. તેમાંથી આસન, સરળ ગીતા, અને માળા કાઢી લઈ થેલો ધર્મશાળામાં એક બાબુએ મૂકી રાત્રે પ્રભુને પ્રાર્થના કરી સૂઈ ગયા. કુદરતને ખોળે જ સુવાનું હતું.

પહેલી નવેમ્બરની સવારથી જ એક હપ્તાના મારા યોગી જીવનનો પ્રારંભ થયો. સવારનો નિત્યક્રમ પતાવી, હું પાસેની એક ટેકરી ઉપર ચઢ્યો. ત્યાં ખુલ્લામાં લીલા રંગનું શિવલિંગ હતું. પ્રભુને પ્રણામ કરી થોડાં આસનોને પ્રાણાયામ કર્યાં. પછી ધ્યાન ને જપ કર્યાં.

અગિયાર વાગે ટેકરી ઉપરથી નીચે ઉતર્યો. ત્યાં પાસે એક ભૈરવ ગુફા નામે જગ્યા છે. આ ગુફા દરવાજાથી ખુલ્લી પણ ઉપરના ભાગમાં એક મોટી શિલાથી ઠંકાયેલી છે. આ

શુદ્ધિમાં એક ત્યાગી સંન્યાસી પુરુષ રહે. એમનું નામ વિનયગિરિ.

મને થયું : ‘લાવને ત્યાગી પુરુષ છે, તો એમની જોડે સત્સંગ કરીએ. એ વિચારે મેં શુદ્ધિમાં પ્રવેશ કર્યો. શુદ્ધિમાં ધૂણી સળગતી હતી. તેની એક બાજુ પેલા સંન્યાસી મહારાજનું આસન હતું. તેઓ લગવાં વસ્ત્રધારી હતા, પણ માથે મોટી દોઢ કૂટ જેટલી ભૂરી જટા હતી. તેઓ તે વખતે ધૂણીમાંની રાખ શરીરે અને જટામાં ચોળી રહ્યા હતા. તેમનો બાહ્ય દેખાવ એક સારા ત્યાગી સંન્યાસી જેવો હતો.

મેં ધીરેથી કહ્યું : મહાપુરુષાય નમઃ । તેઓએ નમઃ કહીને સામે પ્રત્યુત્તર વાળ્યો, ને કંતાનનું આસન ઁસવા આપ્યું, એટલે હું પણ એક સંન્યાસીની જેમ ધૂણી પાસે બેસી ગયો. મનમાં વિચાર આવ્યો કે જો સંન્યાસી મહારાજ આપણા વેષ વિષે પૂછશે તો શું કહીશું? વળી સંન્યાસી મહારાજ જો કોઈ સ્વભાવના હશે ને બોલવામાં કંઈ બકાઈ ગયું તો કહાચ ચીપિયો લઈને મારવા દોડે !

આમ વિચારો આવતા હતા, છતાં પૂ. મા-પ્રભુને યાદ કરતો થોડો વખત બેસી રહ્યો.

ત્યાં મહારાજનું ભસ્મ ચોળવાનું કામ પત્યું એટલે મારી પાસે નીચે બેસી ચલમ ભરી પીવા લાગ્યા. પછી પૂછ્યું : “મહારાજજી આપકા નામ ક્યા હૈ ઐર કહાંસે આ રહે હૈ ?”

“મેં એક હપ્તે કા યોગી હૂં ઐર વિચરણુ કરતા હુઆ ઈધર આ ગયા.”

મારી આ વાત કેટલી સમજ્યા તેની બબર ન પડી,

પરંતુ થોડી વાર રહી તેઓએ બીજો પ્રશ્ન કર્યો. “આપકા સંપ્રદાય કૌનસા હૈ ઐર કિસી અખાડેમેં લગવા લિયા ?”

ઘડીભર હું મૂંઝવણમાં પડ્યો પરંતુ પછી તુરંતજ જવાબ આપતાં કહ્યું : “મેં સર્વ સમ્પ્રદાયોંસે સુકત હૂં ઐર યોગી હોનેકે નાતે સે સબ લઘુતાસે ઉપર ઉઠ કર પૂરો વિશ્વકો મેં એક અખાડા હી માનતા હૂં ! ઐર ફિર ચહ શરીર ભી એક આશ્રમ હૈ, અખાડા હી હૈ. જો બહાર હૈ વહ સબ કુછ ભીતર વિદ્યમાન હૈ !”

આપ કિતને દિન ચહાં ઠહરેંગે ?

“એક હપ્તા ઠહરેંગા હી. ફિર ઈશ્વરકી ઈચ્છા. જહાં લે ભયેગા, ચલે ભયેંગે.”

પ્રથમ દિવસની સુલાકાત આટલા પરિચય પછી આમ પૂરી થઈ. પછી અમારા ઉતારા ઉપર ગયો. ત્યાં જે સબજને અમને જગ્યા કરી આપેલી તે ખેમશંકર કાકા એટલા પર બેસી જપ કરતા હતા. ઘણા સરળ માણસ. ગૃહસ્થાશ્રમની જવાબદારીઓ પૂરી કરી, ઈશ્વર ભજન કરવાની ઈચ્છાથી, ચારેક વર્ષથી આ સ્થાનમાં આવી સ્થિર થયા હતા.

ખેમશંકર કાકા જોડે પણ થોડી આધ્યાત્મિક વાતો થઈ. તેમાં પ્રાણાયામો ને આસનોની વાત કરી; તો તેઓ તો એકદમ પ્રભાવિત થઈ મને ખરેખર યોગી જ માનવા લાગ્યા. પરંતુ હું મનમાં બાણતો હતો કે હું કોણ છું. છતાં જ્યારે બીજાઓ મારી તરફ ખૂબ માનથી જોવા લાગ્યા ત્યારે મેં પણ યોગીનો પૂરો અભિનય કરવા માંડ્યો.

ઉઘાડે પગે હું ધીમે ધીમે ચાલતો, દષ્ટિ સ્થિર અને નીચે જ રાખતો. કોઈ પાસે આવે તોપણ તેના સામું જોતો

નહિ અને થોડી થોડી વારે લોકો સાંભળે એમ ધીરેથી શિવોહમ શિવોહમ નો ઉચ્ચાર કરતો.

મારા મિત્ર ઉપેન્દ્રભાઈ ભેષીને પણ મેં પૂરી અદબ જાળવી માનવાચક શબ્દોથી મને ખેલાવવા સૂચના આપી.

એકાંતવાસ દરમ્યાન રોજના આઠ થી દસ હજાર જપ કરવા જ એવું નક્કી કરેલું એટલે રોજ સવારે હું ટેકરી ઉપરના શિવલિંગ ઉપર જળ ચઢાવી જપ કરવા બેસી જતો. સ્થાન એકાંત અને સુંદર હતું એટલે સાંજે પણ ત્યાં જપ કરતો.

આમ એક પછી એક દિવસ પસાર થતા ગયા. આઠ દિવસ જતાં ક્યાં વાર લાગે ?

એક દિવસ સવારમાં હું ધ્યાનમાં બેઠો હતો. બે ચત્રાણુ ભાઈઓ આશરે દસેક વાગે ટેકરી ઉપર આવ્યા. તેઓએ પ્રથમ શિવલિંગને અને પછી મને નમસ્કાર કર્યાં. હું ખૂબ સંકોચ ને ભયથી સમસમી રહ્યો. મને ખબર છતાં મેં આંખો ઉઘાડી નહિ. આમ છતાં તે બંને જણા ધીરજપૂર્વક બેસી રહ્યા.

મેં તે વખતે માત્ર શરીર ઉપર લંગોટી જ પહેરી હતી. ને પન્નાસનમાં હું ધ્યાનમાં બેઠેલો હતો. અડધો કલાક થવા આવ્યો છતાં તેઓ ન બઠ્યા એટલે મેં ઓમકારનો ઉચ્ચાર કરી આંખો ઉઘાડી. પેલા ભાઈઓ સામે એક દૃષ્ટિપાત કરી, સરલ ગીતાના એક અધ્યાયનું વાંચન કર્યું. છેવટે મેં લૂંગી પહેરી, શરીરે ચાદર ઓઠી આસન લઈ ચાલવા માંડ્યું, એટલામાં પેલા ભાઈ બોલ્યા “જય ગુરુદેવ.” મેં પણ સામે “જય ગુરુદેવ” કહી પ્રત્યુત્તર વાળ્યો. પછી થોડી ઔપચારિક ને

પરિચયમૂલક વાતો થઈ. તે પછી તે બંને ભાઈઓએ મને પ્રણામ કરી મારા પગમાં દસ દસ રૂપિયાની નોટો મૂકી. તે બેઈ હું વિચારમાં પડી ગયો. પ્રભુને મનમાં કહેવા લાગ્યો “પ્રભુ જુઓ, આ જગત સાચા ને યથાર્થ સંતોને ઓળખી શકતું નથી, જ્યારે બાહ્ય વેષથી કેવું ભરમાય છે ?”

મેં કહ્યું : “ભાઈઓ જુઓ, હું તો એક હપ્તાનો યોગી છું. મારે પૈસાની જરૂર નથી. તમે તે કોઈ ગરીબને આપી દેજો અથવા કોઈ સારા કામમાં વાપરજો.” આ સાંભળી તેઓને ભારે નવાઈ લાગી !

તેઓ કહેવા લાગ્યા કે તમેજ જીવનમાં પહેલા સંત મળ્યા કે જેમણે પૈસા લેવાની ના પાડી હોય. બાકી અત્યારે તો લોકો સપ્તાહ ગોઠવે ને પરાણે શરમમાં નાંખી ફાળા લખાવરાવે છે.

ત્યાં વળી બીજા ભાઈ બોલ્યા, “આવા નિર્જન પ્રદેશમાં તમે વસો છો. અને આપણે પરસ્પરનો પરિચય નથી, છતાં તમે પૈસા લેવાની ના પાડો છો. તમે ખરેખર સાચા ત્યાગી છો. અમારી યાત્રા આપના દર્શનથી સફળ થઈ. કોઈવાર ગુજરાત બાબુ આવો તો કલોલ જરૂરથી આવજો.”

મને પહેલાં સરનામું લેવાનું મન થયું, પરંતુ પછી વિચાર્યું, “અરે આપણો આ વેષ તો બે ત્રણ દિવસનો. આપણે શું જરૂર ?” છેવટે તે ભાઈઓએ આગ્રહ કરી મને પાંચ રૂપિયા તો આપ્યા જ.

અમે ત્રણે સાથે ચાલતાં ભૈરવશુક્ર આગળ આવ્યા તો આજે ત્યાં વિજયગિરિ મહારાજ પાસે પાંચ છ ચત્રાણુ બેઠા હતા. મહારાજ કોઈને મંત્રીને દોરો બાંધતા હતા તો કોઈને

ભસ્મ આપતા હતા. અમે પણ જઈને ખેડા. મને થયું લાવ-
ને પૂછી જોઈ કે દોરાધાગામાં કેટલું તથ્ય છે.

મેં બધાની વચ્ચેજ પૂછવાનું શરૂ કર્યું અને મહાત્માજી
જવાબ આપવા લાગ્યા.

“મહાત્માજી આપને સંન્યાસ કબ લિયા ?”

“અચપનસે હી ત્યાગી હૂં !”

“ઓહ ! તબ તો આપકો બહુતસે અનુભવ હુએ
હોંગે ?”

“હા, ક્યેં નહીં. પહેલે ઉત્તર પ્રદેશમેં રહા, ફિર બહુત
સાલ તક આબુ પર્વતમેં રહા. અબ યહાં આયા હૂં !
કિતને હી પ્રકારકે સંત મહંતો ઔર બહે બહે મહાત્માઓકો
મિલા હૂં ! અનુભવ તો હૈ હી.”

તબ તો આપકી આધ્યાત્મિક અવસ્થા ભી ઊંચી હોગી.
આપ ધ્યાન કરતે હૈ ક્યા ?

“હાં. સોતે સોતે કભી કર લેતા હૂં !”

“આપકો કભી નિર્વિકલ્પ સમાધિકા અનુભવ હુઆ હૈ ?”

“અરે બાબા. સમાધિ કહાં અપને ભાગ્યમેં, સમાધિ
તો ગોરખજી લે ગયે અપને સાથ.”

“આપ યે મંત્રતંત્ર કરતે હૈં તો આપને કુછ તાંત્રિક
સાધના કી હૈ ?

“નહીં, નહીં, મા ભગવતીકા નામ લે કર કરતા હૂં
ઔર શ્રદ્ધાસે ભાવિક લોક કહતે હૈ તો કરતા હૂં. ઔર
શ્રદ્ધાસે કભી કભી કિસીકા કામ બન જતા હૈં ઔર અપને
કો ખર્ચી મિલ જતી હૈ. ઔર ફિર આપકો તો પતા હી

હૈ યે લોગ સંન્યાસિયોંકી કહાં કદર કરતે હૈં ? ઇસ લિયે
કુછ ન કુછ તો કરના હી પડતા હૈ જિસસે અપના ગુબારા
ચલતા રહે.”

અમારા આ વાર્તાલાપથી મને એ સ્પષ્ટ થયું કે આ
મહાત્મા પણ ધ્યાન, જપ, તપ કશું કરતા નથી. છતાં લોકો
એમનામાં શ્રદ્ધા રાખે છે. મને થયું આવા તો કેટલાય
મહાત્માઓ હશે જેમના બાહ્ય વેષ જોઈ માણસો ઠગાતા
હશે.

આઠ દિવસના યોગી જીવનમાં ઘણા અનુભવો થયા.
ઘણા યાત્રાળુઓ આવતા અને મારી સમક્ષ યથાશક્તિ પૈસા
પણ મૂકતા. હું લોકોને ગીતાના વાંચનના આધારે તેમજ
પ. પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીના સત્સંગને પરિણામે પ્રાપ્ત થયેલ
સમજના આધારે થોડી ઘણી જ્ઞાનની વાતો કરતો. આથી
લોકો ઘણા પ્રભાવિત થતા અને પોતાને ગામ આવવા
આમંત્રણ આપતા.

મારી પાસે જે પૈસા લોકો મૂકતા તેમાંથી અડધા વિજય-
ગિરિને આપતો ને અડધા મંદિરના ભંડારામાં નાંખતો.

મને થતું કે લોકો સાચા સંતને કેમ ઓળખી નહિ
શકતા હોય ? વિચાર કરતાં લાગ્યું કે લોકોને સાચા સંતના
લક્ષણો અને વ્યવહાર વિષે પૂરી સમજ જ નથી. સંતના
જીવનમાં વાણી અને વ્યવહારની એકવાક્યતા દેખાય. તેની
હરેક પ્રવૃત્તિ જનહિતાર્થે હોય. તેનામાં દંભ કે અસત્યનો
છાંટો સરખો ન હોય.

સાચા સંત વિષેની સમજ કેળવવા માણસે શાસ્ત્રોતું
વાંચન, તેમજ બને તેટલા વધુ મહાપુરુષોનાં જીવન, ઉપદેશો

અને કાર્યો વિષે વાંચવું, વિચારવું જોઈએ. તેથી બુદ્ધિ સારા-
નરસાનો વિવેક કરી શકે, પારખ કરી શકે.

વળી દરેક વ્યક્તિએ પોતાના જીવનમાં પ્રભુના નામના
જપ, ધ્યાન વગેરે કરવું જોઈએ જેથી વિકાસ થતાં, ખીજની
અવસ્થાનો પણ સહજ રીતે તેના વ્યવહાર ઉપરથી ખ્યાલ
આવી શકે.

જીવનમાં એક નવા જ પ્રકારનો અનુભવ લઈ, મેં એક
હુપ્તાકા યોગી મટી તા. ૧૨ નવેમ્બર, ૧૯૮૪ ના રોજ ફરી
ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કર્યો.

હંમેશા આત્મવિચારમાં મગ્ન રહો. આથી તમને ચિરશાંતિ
મળશે.

IS:10001

ઓ. ૨૫૯૧૭
ફે. ૩૩૬૬૦
ધ. ૨૮૨૧૪

ખેતીની સિચાઈ માટે વિશ્વવાસનીય એન્જીન
“સંત્યવાન” તથા “અંદન”
૬, ૮ તથા ૧૦ હો. પા.

—: બનાવનાર :-

કુનેરીયા એન્જીનીયરીંગ વર્ક્સ

ટેબર રોડ, રાજકોટ-૨

ભજન વિના...

રાગ : કુમરી ત્રિતાલ

ભજનવિના ભવજળ કેમ તરાય

કામ ક્રોધ મદ મનમાં વસીયા

દિલે દીવો નવ થાય...

કંચન કામિની માયા બંધન

વિશ્વ સકળ ભરમાય...

યજ્ઞ દાન તપ દુર્બલ નૌકા

અધવચ્ય તૂટી જાય....

હરિગોવિંદનું ભજન કરી દ્યો

મનહર નામ સહાય...

—મનસુખ બી. પુરોહિત

પ્રાર્થના

હે રિદ્ધેશ્વરી

હે સિદ્ધેશ્વરી

પ્રણામ તમને મા સર્વેશ્વરી.

પરમ શક્તિની કૃપા થકી,

પાગ્યા મહામૂલ માનવદેહ,

કામ ક્રોધ મોહ માયામાં નાખી,

ધ્યેય નિઠાને દીધો છેહ.

ના કીધાં જપ તપ ને ધ્યાન,

ના કીધાં ભજન ને સંકીર્તન;

નથી કર્યાં કોઈ યોગ યોગાસન,

કીધું છે ફક્ત આપણું દર્શન.

અસાર સંસાર થકી દાઝેલા,

આવ્યા અમે તમારે શરણે;

પ્રેમ થકી સૌ ઘા રૂઝવીને,

સમાવી લેજો તમારે ચરણે.

આશીર્વાદ આપો અમ સહુને,

સાધના થકી ઉજાળીએ જીવનને;

વિધવિધ સૌ પ્રયાસ કરીને,

પાસીએ પ્રભુની પરમ શક્તિને.

—પિનાકીન જાની

હે હરિવર !

હે હરિવર ! તારે શરણ સર્વો,

હે નટવર ! તારે ચરણ ઠર્યો.

ભવ-તક્ષકથી રે ડસિયો હું;

ધન્યંતરિનો ધન્યંતરિ તું.

તુજ વિષ્ણુ હાલાહલ કોણ હરે ?

નવ અન્ય થકી મુજ અર્થ સરે.

હરિ ! અંતરિયાળે હું વિસર્યો,

હે નટવર ! અવ તવ ચરણ ઠર્યો.

હે હરિવર ! તારે શરણ સર્વો,

મસ આધિ ઉપાધિ દેહ દમે,

અન્ટરના કલેશ ક્યમે ન શમે.

મન પુલકિત તારી કૃપા જ કરે,

સમતા, ઋણુ ભક્તિ ઉરે ઉભરે.

શરણાગતવત્સલ ! દર્પ ધર્યો.

હે હરિવર ! તારે શરણ સર્વો,

હે નટવર ! તારે ચરણ ઠર્યો.

—ડા. રણજિત પટેલ (અનામી)

મનનું સ્વરૂપ

મંગળભાઈ પંચાલ
મનની ઉત્પત્તિના પ્રકરણમાં આપણે જોયું તેમ પ્રકૃતિમૈયા ત્રિગુણાત્મક છે. સત્ત્વ રજ્જ્સ અને તમસ્. આ કારણથી મન પણ આ ત્રણ ગુણો પ્રમાણે બંધાય છે; સાત્ત્વિક મન, રાજસિક મન અને તમસપ્રધાન મન. મનની મહદ સિવાય ન તો જ્ઞાનેન્દ્રિયો કે ન તો કર્મેન્દ્રિયો કોઈપણ પ્રકારની પ્રવૃત્તિ કરી શકતી જ નથી. મન વિના બુદ્ધિ પણ પાંગળી છે કારણ કે તેના સિવાય કોઈપણ વિષયનું પૃથક્કરણ અથવા નિર્ણય લઈ શકાતો નથી. મનનું કામ બાહ્ય જગતમાં જોયેલા બાણેલા અનુભવો બુદ્ધિ સમક્ષ પહોંચાડવાનું અને બુદ્ધિએ આપેલ નિર્ણય મુજબ તેનો અમલ કરવાનું છે. હવે જે મન સાત્ત્વિક થયું છે તેને વિષયો સાથે કોઈ લેવા-દેવા ન હોવાથી બુદ્ધિ આગળ રજૂ કરવા જેવું કશું હોતું જ નથી; પછી બુદ્ધિ શેના ઉપર પોતાનો નિર્ણય આપે ? અહીંયાં મન અ-મન હોય છે અને વિષયોની પાર તેની દૃષ્ટિ ગયેલી હોય છે.

જગતમાં આપણે મનુષ્યોના પશુ-પક્ષીઓના અરે આગળ વધીને કહીએ તો પ્રકૃતિમૈયામાં થતી ઉથલ-પાથલો જેવા કે ધરતીકંપ, સમુદ્રને ઠેકાણે પૃથ્વી, પૃથ્વીને ઠેકાણે સમુદ્ર, ભયંકર આગ, ભયંકર વર્ષા, ભયંકર વાવાઝોડાં, અત્યંત ગરમી, અત્યંત ઠંડી, અદ્દાટ રણવિસ્તાર, ધાડ ખૂન ચોરી, હયા કરણા દાનશીલતા વગેરે જે જોઈએ છીએ તે તમામ રાજસ-તામસ મનનો જ આવિષ્કાર છે. મનની મહદ વડે જ પ્રાણુ ગતિમાન થાય છે અને પ્રાણુની અવળી સવળી ગતિ થવાને લીધે જ તમામ પશુ પંખી કે મનુષ્ય શરીરો તે અનુસાર ક્રિયા કરી શકે છે. મનની ગતિ-મનનો વેગ પ્રચંડ છે.

સાત્ત્વિક મન :

સાત્ત્વિક મન પૂર્ણિમાના ચંદ્ર જેવું અત્યંત શુભ, દેહીપ્યમાન એટલે કે તેજસ્વી હોવા છતાં આહ્લાલકક, રમણીય તથા સ્થિર હોય છે. જગતના તમામ પ્રકારના વિષયોથી ઉપરામ પામેલું હોવાથી અત્યંત શાંત હોય છે.

રાજસિક મન :

રજ્જ્સ ગુણની અસર પામેલું મન અત્યંત બળવાન, પ્રચંડ વેગવાળું, ઘડીકમાં અહીં અને ઘડીકમાં તહીં, ઉપર નીચે હશે દિશાઓમાં તેનો વ્યાપ હોય છે. ઈશાવાસ્યમાં “મનસો જવીય” ત્રણે કાળ અંતર્બાહ્ય સૃષ્ટિ અસૃષ્ટિ અને પ્રતિસૃષ્ટિ, એવડી વિશાળ તેની પહોંચ છે, એમ ઓળખાવવામાં આવ્યું છે. આવા મનની ગતિને કોઈ પણ બતનો ડર નથી હોતો.

તેની આવી પહોંચને કારણે તે આંખના પલકારા માત્રમાં અત્યંત દૂરના સ્થળોએ જઈને ગમે તે પ્રકારનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે. તેનો પ્રકાશ આંખોને આંજી નાખે તેવો હોય છે. જેઓ પણ મુખી મુદ્રા કરતા હોય છે તેઓને કોઈ કોઈ સમયે આ અત્યંત ઝળહળતા પ્રકાશનો અનુભવ થાય છે. આ સમયે તો આંખો ખુલ્લી રાખીને જોવામાં આવે તો પણ ચારે તરફ માત્ર પ્રકાશ જ દેખાતો હોય છે બાણે કે પ્રકાશમાં જ નહાતા હોઈએ! ઘણીવાર ભૂલાવામાં પણ પડી જવાય છે કે હવે પરમકૃપાળુ ઈશ્વરનાં દર્શન થશે કે શું ? પરંતુ આ રાજસિક મનમાં-સત્ત્વનો મોટો અંશ ભળવાથી આવો પ્રકાશ ઉત્પન્ન થાય છે. રાજસિક મન આવા અનેક ખેલ કરે છે જેથી ભ્રમમાં પડી જવાય છે.

તામસિક મન :

આ પ્રકારના મનનો રંગ ધૂળીઓ (ધૂમાડા જેવો-રાખોડી) હોય છે. તેની ખાસિયતો જોઈએ તો તે ખૂબ આગસુ હોય

છે. દરેક બાબતને હંમેશાં ઠેલ્યા જ કરે છે. તેના આ આગ-સુપણાને લીધે ઈન્દ્રિયો પણ ખુટી બની જાય છે. તમામ પ્રકારના દુર્ગુણોથી ભરપૂર હોય છે. કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મત્સર, ક્રૂરતા એમ ઘણી લાંબી યાદી બની શકે તેમ છે. પ્રકૃતિમાં થતા કેટલાક ફેરફારો આ મનથી જ ઉદ્ભવ્યા હોય છે.

મનના આ ત્રણ પ્રકારોને જાણ્યા પછી તેની ક્રિયા પ્રક્રિયા સમજવા માટે આપણે તેના ત્રણ ભાગ પાડીશું. (૧) બાહ્ય મન (૨) આંતર મન, અને (૩) ઉર્ધ્વ મન અથવા અચેતન મન. એક દાખલાથી આ બાબત સમજાઈ જશે. એક દૂધનો પ્યાલો લઈને જોઈએ તો તેના ત્રણ ભાગ પડી શકશે. પહેલો ભાગ સૌથી ઉપરનો છે તે તર અથવા મલાઈ વાળો હોય છે. વચ્ચેનો ભાગ દૂધથી ભરેલો છે અને સૌથી નીચેનો તળીયાનો ભાગ સહેજ ઘટ્ટ હોય છે. સૌથી ઉપરના ભાગને મલાઈ વાળા ભાગને બાહ્ય મન તરીકે ઓળખીશું; વચ્ચેના ભાગને આંતરમન તરીકે અને સૌથી નીચેના તળીયાના ભાગને અચેતન મન તરીકે ઓળખીશું.

બાહ્ય મન :

આને આપણે જાગૃત તરીકે પણ ઓળખીશું. આપણે આખા દિવસ દરમિયાન જે જે ક્રિયાઓ કરીએ છીએ, જે જે અનુભવો લાગણી વગેરે થાય છે તેનું ભાન કરાવનારું આ મન છે. આ જાગૃત મન જ અનેક પ્રકારના સંકલ્પ-વિકલ્પ કરે છે અને મનુષ્યની પાસે અનેક પ્રકારનાં કાર્યો કરાવે છે. જે જે કાર્યો થાય છે તેનાં કર્મ બંધાય છે અને છેવટે તેનાં ફળ પણ ભોગવે છે. સંકલ્પ-વિકલ્પો સેંકડો પ્રકારના હોય છે. આવા સેંકડો સંકલ્પોમાંથી જે સરળ અને ઓછા પ્રયત્નને સાધ્ય થઈ શકે તેવા હોય છે તે ટૂંક સમયમાં સિદ્ધ થાય છે, પરંતુ કેટલાક સંકલ્પો અથવા વિચારો તદ્દન અસાધ્ય અથવા

દુઃસાધ્ય હોય છે જેને સિદ્ધ કરવા લાંબા સમયનો પરિશ્રમ જોઈએ. તેવા સંકલ્પો જે સિદ્ધ થતા નથી તો તે આંતરમન-માં સંગ્રહાય છે. આવા અનેક જન્મોના અધૂરા રહેલા સંકલ્પો તજજન્ય સંસ્કારો બનીને આપણા આંતરમનમાં સંગ્રહાયેલા પડ્યા છે. આ બધાજ સારા ખોટા સંસ્કારોને વાળી ઝૂડીને સાફ કરવા સિવાય કોઈ રસ્તો જ નથી. એટલે જ ભગવાન પતંજલિ યોગસૂત્રોમાં આ બાબત ખાસ ભારપૂર્વક જણાવે છે : “સતિ મૂલે તદ્વિપાકો મત્યાયુર્લોગાઃ (પાદ ૨-સૂત્ર ૧૩) અર્થાત્ તમામ કલેશોનું મૂળ જે આ સારા ખોટા સંસ્કારો છે તે સર્વ જેમ જેમ પરિપક્વ થતા જાય છે અને તેઓ જે આ પ્રકારના હોય છે તેના તે પ્રકારે ફળ ભોગવ્યા સિવાય નિર્મૂળ થતા નથી. જાતિ એટલે કે જન્મ પછી તે કોઈપણ યોનિમાં હોય. આયુષનો અર્થ જીવનકાળ અને ભોગનો અર્થ સુખ અથવા દુઃખ રૂપ ફળવાળી ચિત્તવૃત્તિ. જેમ ફેાતરાંવાળી ડાંગર જમીનમાં પડવાથી અને વરસાદના પાણીથી સિંચન થાય તો તે ફરી ફરીને ઊગે છે, તે જ રીતે આપણામાં રહેલા સારા ખોટા સંસ્કારોને જળરૂપ સિંચન વડે પુષ્ટિ મળવાથી મનુષ્યને ફરી ફરીને તેવા જ પ્રકારના સુખ દુઃખ ભોગવવાં જ પડે છે. પરંતુ જો આ ડાંગરને શેકી નાખવામાં આવે અથવા કહોવડાવવામાં આવે તો તે ફરીથી ઊગી શકતી નથી, તેજ રીતે જ્ઞાન વૈરાગ્યથી આ સંસ્કારોને બાળી નાખવામાં આવે તો જન્મમરણની ચૂંગાલમાંથી અવશ્ય છૂટી શકાય. ભગવાને એટલે જ અર્જુનને કહ્યું કે “જ્ઞાનાગ્નિ સર્વ-કર્માણિ ભસ્મસાત્કુરુતે તથા ॥” (વધુ આવતા અંકે)

માનસ-પૂજા

ભૂપતરાય મો. ઠાકર-‘ઉપાસક’

મન ભાતીગળ અને ચાંચળ પતંગિયા જેવું છે. જુદા જુદા કૂલો પાછળ ઘેલું ઘેલું ઘૂમ્યા કરે છે. ચાંચળ પારા જેવા આ મનને સદ્પ્રવૃત્તિનાં સૂત્રમાં પરોવી શકાય તો તે હીરો બની જાય છે. મનની એકાગ્રતા આવશ્યક બાબત છે. ‘પ્રવૃત્તિમય એકાગ્રતા’ એટલે માનસ પૂજા.

સેવા-પૂજાનાં અનેક પ્રકાર છે. પ્રવૃત્તિની પૂજા, પ્રકૃતિની પૂજા, ચેતન પૂજા, દેવ પૂજા અને માનસ પૂજા. સર્વ પ્રકાર-માં માનસ પૂજા શ્રેષ્ઠ-સેવા-પૂજા છે. મનને ઈશ્વરમય બનાવવાની આ અતિ પવિત્ર પ્રવૃત્તિ માનવામાં આવે છે. માનસ પૂજાનું માહાત્મ્ય ‘બ્રહ્મવૈવર્તપુરાણ’ માં બતાવાયું છે.

સ્નાનાદિ વિધિ પૂર્ણ કરી, આસન પર બેસી, મનને એકાગ્ર કરી માનસ પૂજાનો પ્રારંભ કરી શકાય છે. પોતાના ઇંદ્ર દેવની મૂર્તિને સોના ચાંદીના કળશમાં ભરેલા-ગંગા, યમુના, ગોદાવરી, નર્મદાનાં જળ વડે સ્નાન કરાવી સુંદર સુશોભિત આસન પર બિરાજમાન કરી, કિંમતી વસ્ત્રાલંકાર પહેરાવવા સુંદર શૃંગાર કરાવવો, ચાંદીની હીવીઓમાં હીપ પ્રગટાવવા, વિવિધ પ્રકારના નૈવેદ્ય અર્પણ કરવા સુગંધિત મુખવાસ, આરતી, પ્રણામ કરવા-આ બધી જ ક્રિયા માત્ર મન દ્વારા જ કરવી. આ રીતે માનસિક રીતે થયેલી પૂજા જ માનસ પૂજા છે. ભટકતું મન આ રીતે સદ્પ્રવૃત્તિમાં ક્રિયાત્મક એકાગ્રતા બળવે છે.

માનસ પૂજા એ ધ્યાન અવસ્થા છે. પૂજા દરમિયાન સમયનું ભાન રહેતું નથી. વિચારોનો ઉપદ્રવ થતો નથી. મનને ખૂબ સંતોષ અને આનંદ મળે છે. સંસાર કે માયાના બંધન તત્કાલ દરમિયાન રહેતા નથી. મનની પ્રકૃતિલતતા વધે છે.

માનસ પૂજા નિત્યક્રમ બની જાય તો દેવ મંદિરો તીર્થ યાત્રામાં જવાની જરૂર નથી. નદીના કિનારે, વૃક્ષ નીચે કે ઘરમાં પણ સ્નાન વિધિ કરી, માનસ પૂજાનો આરંભ કરી શકાય છે. ચાંચળ ચિત્તને ઈશ્વર સાથે બેડી-સાંધી શકાય છે. આમ મન મંદિર બની જાય છે. દેહભાન ભૂલાય છે કૃતાર્થ થવાય છે.

માનસ પૂજા એ ‘પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ’નો જ એક પ્રકાર છે. સેવકભાવથી ભગવાન સાથે તાદાત્મ્ય કેળવી શકાય છે. સેવા જ પૂજા બની જાય છે. ભગવાન અને ભક્ત એકરૂપ થઈ જાય ત્યારે માયાનો પડદો હટી જાય છે. ભક્તની બધી જ કીડા ‘દેવમય’ અને સેવા ‘લીલા’, દેહ અને દેવનાં અદ્વૈત રચાય છે.

સામાન્ય અને સાધારણ સ્થિતિની વ્યક્તિ પણ પોતાની મહેબ્બા મુજબ વર્તમાન સ્થિતિને ભૂલીને ‘રાજકાંઠી’ ભગવાનનું અર્ચન, શૃંગાર, નૈવેદ્ય, આરતી, પ્રણામ કરી શકે છે. વૈભવપૂર્વક મનમાં વૈભવથી-મનની ઉદારતાથી ઈશ્વર આરાધના કરી શકે છે. કશી ઉણપ વગર ભવ્યતાથી ભગવાનની આરાધના કરી શકે છે.

બધી જ સામગ્રીની અછત છતાં, કશાની જરૂરત વગર-પ્રેમમય પૂજા બે કોઈ હોય તો તે માનસ પૂજા છે. ગોપી-

ભાવની, દાસીભાવની કે સખાભાવની પૂજા છે. પ્રેમ લક્ષણા લક્ષિતનું એક રૂપ છે. મનને પ્રવૃત્તિનાં દોરામાં પરોવી સમાધિ અવસ્થા મેળવવા માટેની પ્રવૃત્તિ છે.

મંદિર, તીર્થ, પૂજા, હીન માનવીથી પણ, વૃક્ષ નીચે, નદી કિનારે ઝૂંપડામાં પણ—ગરીબ હોવા છતાં પણ ખૂબ લવ્યતાથી, મનની મહેચ્છાથી, ખૂબ રાજસીભાવથી ‘માનસ’ પૂજા કરી શકાય છે. આ પવિત્ર પ્રવૃત્તિ ખુબ શ્રેષ્ઠ પ્રવૃત્તિ છે. સારી પ્રવૃત્તિમાંથી જ સારી વૃત્તિ અને સારી વૃત્તિમાંથી સારી પ્રવૃત્તિ બને છે.

હે મિત્ર ! જાગો. બ્રાહ્મમુંહુર્તમાં નિયમિત રીતે પ્રભુની પ્રેમરૂપ ચાવી વહે તમારા હૃદયમાં રહેલું ઈશ્વરનું મંદિર ખોલો. આત્માનું ગીત સાંભળો, તેમાં મસ્ત બની જાઓ.

* * *

હૃદય વિશાળ રાખો, બધાને મળો, નમ્ર બનો. ઈશ્વર પર જ આધાર રાખો. બધી જ મુશ્કેલીઓ આપોઆપ એસરી જશે.

પ્રેરણાની પરબ

સંકલન:-નિલુ દવે

તમે જેવા વિચાર કરશો તેવા તમે થાશો. જો તમે તમારી જાતને નિર્બંધ માનશો તો તમે એવા બની જશો અને જો તમે તમારી જાતને સમર્થ માનશો તો તમે એવા બનશો:-
સ્વામી વિવેકાનંદ

જિજ્ઞાસુને જ જ્ઞાન અપાય, જિજ્ઞાસુ એ જેને જ્ઞાનની ભૂખ છે. તેમને તે ભૂખ ન હોય તો પરાણે ખવરાવવાથી જેમ બાળક માંદું પડે છે તેમ પરાણે આપેલું જ્ઞાન પણ પચે નહિ, એટલે જ્ઞાન મળે નહિ:-
પૂજ્ય ગાંધી બાપુ

સબ સે ઊંચી પ્રેમ સગાઈ:-સૂરદાસ

વાંચે પણ નહિ કરે વિચાર

તે સમજે નહિ સઘળો સાર:-દલપતરામ

બીજુ બધું ભલે બગડે પણ મન બગડવા દેશો નહિ. મન સારું હશે તો બંગલામાં રહેતા હશે તો સંત હશે. મન ખૂરું હશે તો ગંગા કિનારે પણ પાપ કરશો:-
પૂજ્ય ડોંગરે મહારાજ

જે સહુથી નિર્બંધ છે, સહુથી નમ્ર છે તે યાદ રાખે કે પોતાના દૈનિક જીવનમાં તે ધારે તો સ્વર્ગનો પ્રકાશ પોતાની આસપાસ પાથરી શકે:-
એફ. ડબલ્યુ. રોબર્ટ્સન

સમાજ ભલે ટીકાઓ કરે એની બહુ કિંમત નથી. આજે જેની ઘણી વાતો થાય છે તેને કાલે તેઓ સાવ ભૂલી ગયા હશે:-
ગીતા

ભગવાન તો ભાવનાનો ભૂખ્યો છે. પૂજા પાઠ ઇત્યાદિ કરે પણ ભાવનાનો અમીરસ ભક્તિમાં ન ઝરે તોએ પૂજા-પાઠ પણ નકામાં જ છે. ભાવના આગળ ભગવાન ગદ્ગદિત થઈ પીગળી જાય છે. ભક્તની શુદ્ધ ને નિર્દોષ ભાવનાથી ભગવાનને દોટ મૂકવી પડે છે. અનુભૂતિની ઝાંખી કરાવવી પડે છે. નયનરમ્ય દર્શન આપવા પડે છે:- પૂજ્ય યોગેશ્વરજી

ચિંતા થવા માંડે તો સમજાવે કે કાર્ય બગડવાનું છે. ચિંતા ના થાય તો સમજાવે કે કાર્ય બગડવાનું નથી. ચિંતા એ કાર્યનો અવરોધક છે. જે ચિંતા કરે છે, એ ભગવાનને માનતો નથી અને જે ભગવાનને માને છે તે ચિંતા ના કરે:-
દાદા ભગવાન

દરિયામાં ઘણાં રત્નો છે. એક ડૂબકી મારવાથી રત્ન ન મળે તો એમ ન ધારવું કે દરિયામાં રત્ન નથી. તે પ્રમાણે થોડીક સાધના કર્યા પછી પ્રભુનાં દર્શન ન થાય તો નિરાશ થવું નહિ, ધીરજ રાખીને સાધના કર્યા કરવી. વખત આવ્યે તમારા પર ભગવાનની અનુપમ કૃપા થશે:-

શ્રી રામકૃષ્ણ દેવ

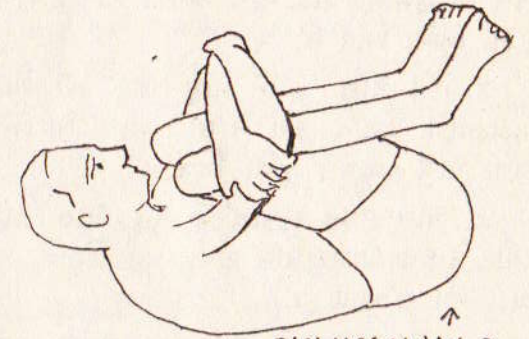
સુધારો

જાન્યુ, ટપના અંકમાં અનુક્રમ ને ૫૮૬ ઉપર આજીવન સભ્ય તરીકે શ્રી રાજેન્દ્રભાઈ પી. પાઠકનું નામ ભૂલથી છપાયું છે. તેમને સ્થાને શ્રી જ્યેન્દ્રભાઈ આશારામ પુરોહિત, વડોદરાનું નામ વાંચવું.

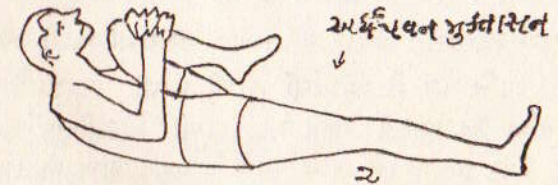
પવનમુક્તાસન

મણિભાઈ શાહ

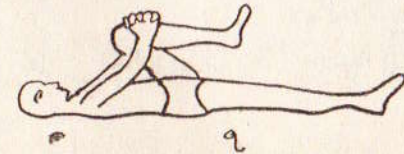
પવનમુક્તાસન એકપગે અથવા બંને પગથી કરવામાં આવે છે. એક પગે કરવામાં આવે ત્યારે તેને અર્ધ પવનમુક્તાસન અને બંને પગે કરવામાં આવે ત્યારે પવનમુક્તાસન અથવા પૂર્ણ પવનમુક્તાસન કહેવાય છે. મોટા

પવનમુક્તાસન-૩

અર્ધપવનમુક્તાસન

૧

આંતરડામાં ભરાયેલો અધોવાયુ આ આસનથી મુક્ત થાય છે તેટલા માટે આ આસનને પવનમુક્તાસન કહે છે.

અર્ધપવનમુક્તાસન

૧. ચત્તા સુધ્ધ જાઓ. બંને પગ લાંબા, સીધા ને અડો-અડ રાખો, બંને હાથ ભાભુપર લાંબાવી જમીન પર રાખો.

૨. ડાબો પગ ગોઠણમાંથી વાળી ગોઠણ છાતી ઉપર લાવો અને બંને હાથના પંજના આંકડા ભીડી નળાની ઉપર અને ગોઠણમાંથી થોડે નીચે આંકડા ભીડેલી હથેળીનો ભાગ મૂકો. જુઓ ચિત્ર નં. ૧

૩. હવે શ્વાસ લઈને માથુ ઉંચું કરી ગોઠણને મોઢું અડાડવાનો પ્રયત્ન કરો ને સાથે સાથે ગોઠણને પેટ અને છાતી સાથે દબાવો. જુઓ ચિત્ર નં. ૨

૪. શ્વાસ લઈને કરવાનું છે પણ શ્વાસ રોકી રાખવાનો નથી. બેપાંચ શ્વાસપ્રશ્વાસ સુધી આ સ્થિતિ રાખી આંકડા છોડી પગ લાંબાવી દો.

૫. હવે જમણે પગે એવીજ રીતે કરો.

૬. બંને પગ વારાફરતી ૪ થી ૬ વાર કરવું.

પવનમુક્તાસન જ્યારે બંને પગે કરવામાં આવે ત્યારે:-

૧. બંને પગ ગોઠણમાંથી વાળી છાતી પર લાવી હાથના પંજ ઉલ્ટાસુલ્ટી કોણી પર રાખી જોરથી બંને પગને છાતી ઉપર દબાવવાને સાથે સાથે ગોઠણને મુખ અડાવવાનો પ્રયત્ન કરવો. જુઓ ચિત્ર નં. ૩

બાકીની બધી સૂચના એકપગથી કરીએ તેવીજ સમજવી. શાયદા:-

(૧) પેટના નાનામોટા આંતરડાને સક્રિય કરે છે.

(૨) પેટના બીજા અવયવોને પણ સબળ બનાવે છે.

(૩) અધોવાયુ મુક્ત થાય છે.

(૪) પીઠના સ્નાયુ અને ગર્દનની કરોડના અંકોડાને સક્ષમ બનાવે છે.

સૂચના:-ગર્દનના અંકોડામાં દુઃખાવો હોય કે આંકોડાની કોઈ તકલીફ હોય તો આ આસન ન કરવું.

અર્ધપદ્માસન

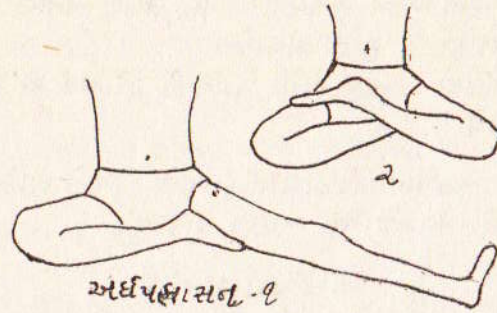
ધ્યાનના આસનોમાં પદ્માસન બહુ પ્રશંસિત અને ઉત્તમ આસન ગણાય છે, પરંતુ તેય કેટલાક કરી શકતા નથી અને કદાચ પરાણે કરે તો પગમાં દુઃખાવો થઈ જાય છે. તેથી ધ્યાનમાં ખલેલ પડે છે ને મન દુઃખતા પગમાંજ કેન્દ્રિત થાય છે ને સતત બેચેની અનુભવે છે. ધ્યાનમાં શરીરનું ભાન ન થાય તે જરૂરીજ નહીં, અનિવાર્ય છે. તો પરાણે પદ્માસન પણ ન કરવું જોઈએ. એને બદલે અર્ધપદ્માસન કરવાથી ધ્યાનમાં મુશ્કેલી પડતી નથી અને ૪૦-૫૦ મિનિટ સુધી સહેલાઈથી બેસી શકાય છે.

અર્ધપદ્માસનની રીત:-

આ આસન સહેલું હોઈ સૌ કોઈ કરી શકે છે. તેની રીત:-

(૧) બંને પગ કાટખૂણાથી પણ મોટો ખૂણો પડે તેમ જમીન ઉપર લાંબાવો.

(૨) હવે જમણા પગની પાની ડાબા સાથળના મૂળમાં રાખી પગનો આખો પંજ તેજ સાથળ સાથે લગાડી દો. જુઓ ચિત્ર નં. ૧

(૩) હવે ડાબો પગ વાળી જમણા સાથળ પર મૂકી દો.
જુઓ ચિત્ર નં. ૨

(૪) સીધા ટટાર જેસો.

(૫) ખંને હાથ જ્ઞાનમુદ્રામાં ગોઠણુપર-ડાબો ડાબા
ગોઠણુપર અને જમણો જમણા ગોઠણુપર ચત્તા રાખો. જ્ઞાન
મુદ્રામાટે ડીસેમ્બરનો અંક જુઓ.

(૬) આંખો પૂર્ણ બંધ કરી અથવા અર્ધનિમિલિત રાખી
ધ્યાન કરો.

[વિશેષ માહિતી માટે જુઓ 'પન્કાસન' અધ્યાત્મ
૧૯૮૧નો માર્ચનો અંક.]

વંદના

સર્વેશ્વરી

ગુરુદેવ રૂપે પ્રભુ યોગેશ્વર ચરણે,
વારંવાર પ્રણામ હો સ્વીકારી લો શરણે.

સબવો પ્રભુ જીવનમાં અવનવા હવે સાજ,
વાણીમાં આવી વસો ધરો ભક્તિરસ લહાણ.

રામકૃષ્ણ ને યુદ્ધ ને જ્ઞાનેશ્વર શંકર,
યોગેશ્વરરૂપે હરિ અગણિત હો વંદન.

પૂર્ણ પુરુષોત્તમ છતાં મનુજ શરીરધારી,
લીલા કીધી સહજ એ સ્વભાવને માની.

હાડ-ગાળી હિમાલયે જીવનને તપાવી,
પ્રભુદર્શન કેરી વળી અર્પે ગુરુ આવી.

વિવિધરૂપે જાણે વળી જનસમાજ તમને,
વિધવિધ જીવન દૃષ્ટી સુલવીને પરખે.

ઉત્તમ વક્તા આપ છો, લેખક, મહાકવિ,
ને સાહિત્યકાર છો, કો કહે અનુભવી.

સાધુપુરુષ કોઈ કહે માતૃભક્ત કોઈ,
અનંતાયાત્રી જીવનના યોગી કહે કોઈ.

સદ્ગુરુ કોઈ કહે વળી કોઈ કહે એ સંત,
તપસ્વી છો એવું કહે કોઈ કહે ભગવંત.

પ્રભુસ્વરૂપે યોગાખ્યા ધન્ય બન્યા તે સર્વ,
ના જાણ્યા તેણે વળી જોયું જીવન પર્વ.

પ્રભુરૂપે પૃથ્વીપટ્ટે વિલીન થયા ક્ષણવાર,
દિવ્ય સ્વરૂપે તેજ ક્ષણ પ્રગટ્યા કૃપાનિધાન.

કથા ધન્ય એ જીવનની હવે લખો પ્રભુ આપ,
વાંચે જાણે સાંભળે ધન્ય બને સૌ આજ.

ઓગણીસસો ચોર્યાસી ને અઠાર માર્ચ રવિવાર,
સંવત એ હજારની ચાલીશની એ રાત.

કાગણુ વદ એકમ અને ધૂળેટીનો ઉત્સવ,
અમૃતસિદ્ધિ યોગમાં અમંગલ મહોત્સવ.

‘આ રામચરિતનો સાર છે’ અંતિમ ઉદ્દગારે,
અધ્યાત્મ જગનો એ રવિ અસ્ત થયો સાચે.

પવિત્ર મંદિર સ્થાન ને મુખે કથામૃતપાન,
મગ્ન બન્યા શ્રોતાવળી ત્યારે થયા અનાથ.

જ્ઞાની યોગી ભક્તને દુર્લભ છે જે રીત,
તે રીતે તન ત્યાગીને પૂર્ણ કરી પ્રભુ પ્રીત.

મમત્વ આસક્તિ નહીં કયાંયે કદી વળગી,
અભિનય પૂર્ણ કરાવીને ધન્ય બની ધરતી.

મહાધન જીવનતાણું યોગેશ્વર રૂપે,
સર્વેશ્વરીના જીવનમાં હું ટાચું તેજ ક્ષણે.

સર્વસ્વ ખોઈને બન્યા સર્વેશ્વરી અનાથ,
દેશનાવી દિલમાં વ્યથા ધૈર્ય ધરીને ખાસ.

ગુરુ ઇચ્છા સર્વોપરી શિરોધાર્ય કીધી,

‘સ્વીકારી લો મને સમાવી લો’ અરજી ઉરે કીધી.

મંગલ વાઘો સ્વર્ગમાં વાગ્યા તે ઘડીએ,
દેવો હરખાયા વળી મેળવી પ્રભુને.

અંદનવૃષ્ટિથી થયું અભિવાદન પ્રભુનું,

જાણુ થઈ અવની ઉપર અલૌકિક સઘળું !

‘સત્યપથ’ ને આંગણે અંદન વર્ષા રોજ,
પૂરા પંદર દિવસ ત્યાં દેવો કરતા મોજ !

(અનુસંધાન પાનાં ૮ ઉપર)

પૂ. મહાત્માશ્રી યોગેશ્વરજી-એક વિરલ વિભૂતિ

નારાયણ હ. જાની

જીવનમાં કેઈ સંત પુરુષનું સાન્નિધ્ય તમને સાંપડ્યું હોય તો માનજો કે તમે ભાગ્યશાળી છો. એથી વિશેષ એમનો અંગત પરિચય અને એમની કૃપા મળી હોય, એમનું આંતરિક જીવન ને સાધના જોવા મળ્યાં હોય, જેમાંથી તમોને પ્રેરણા પ્રાપ્ત થઈ હોય, તો સમજજો કે તમે ખરેખર સુસંસ્કારોનો વારસો લઈ આવેલા જીવ છો.

મારા જીવનમાં મને બાળપણથીજ કહો કે શાળાના વિદ્યાર્થીસ કાળથીજ પરમ પૂ. મહાત્મા શ્રી યોગેશ્વરજીનું સાન્નિધ્ય પ્રાપ્ત થયું જે જીવનનાં અડધી સદી જેટલાં વર્ષો એકધારી રીતે ટક્યું-સને ૧૯૩૪ થી ૧૯૮૪ સુધી.

વિદ્યાર્થીસકાળના એ શ્રી ભાઈલાલ મ. ભટ્ટ, જીવનમાં વિવેક, વૈરાગ્ય, તપ ને તિતિક્ષાનો આશ્રય લઈને, સાધનાક્ષેત્રે પ્રગતિ કરતા કરતા એક સિદ્ધ યોગી, સંત કે મહાત્માના સુમેરૂ સિખર પર કેવી રીતે આરૂઠ થયા તે સઘળું જીવન નિહાળવાની તક પ્રભુએ મને આપી. એથીય વિશેષ એમના જીવનના સાધનાત્મક દિવસોના સાક્ષી બનવાનું, એમના અંગત જીવનનાં વિવિધ પાસાં જોવાનું અને એમનામાં રહેલા એક મહામાનવના કે સંત સાધુ તરીકેના સર્વોત્તમ ગુણો નિહાળવાનું-અને એમને સમજવાની શક્તિ પ્રભુએ આપી, એ માટે એ પરમશક્તિનો હું ખરેખર અહેસાનમંદ છું.

મહાત્મા યોગેશ્વરજી એ વીસમી સદીની એક સર્વોત્કૃષ્ટ વિભૂતિ હતા. એની પ્રતીતિ એમની કૃપાથી મને થઈ, તેનું થોડું

દર્શન આ નાનકડા લેખમાં કરાવવાનો મારો નમ્ર પ્રયાસ છે. ઘણીવાર આપણે જે માનવોને મહાન માનતા હોઈએ છીએ, તેમનામાં ખરેખર સંપૂર્ણ મહાનતા નથી હોતી. વ્યાસપીઠ ઉપરથી ઉપદેશ આપતા ઘણા મોટા સંતો કે મહાત્માઓ તેમના અંગત જીવનમાં અનેક નબળાઈઓ કે એપણાઓના લોગ બનેલા જેવા મળે છે, કારણ કે એમનાં વાણી, ને વ્યવહાર વચ્ચે એકસૂત્રતા નથી હોતી. એમનાં જીવન સરલ કે સાદાં નથી હોતાં. ભક્તો કે સાધકો સમક્ષ ઉપસ્થિત થતા એ સંતોનાં જીવન વિભાજિત હોય છે. જાહેર સ્થળે એમનું જે મહોરૂં જેવા મળે છે, તેનાથી એમનું અંગત જીવન તદ્દન જુદું હોય છે.

૫. પૂ. મહાત્માજીને વર્ષોથી ખૂબ નજીકથી જોવાનો, સાથે રહેવાનો અને એમની સાધના વિષે વિચારવાનો અવસર મને મળ્યો છે. એટલે હું ખાત્રીપૂર્વક કહી શકું છું કે તેઓનું અંગત જીવન ખૂબ સાદું, વ્યવહાર ખૂબ સરલ અને ધન, ધરા, સંપત્તિ કે પદ પ્રતિષ્ઠાની મોહિનીથી સંપૂર્ણ મુક્ત એ મહામાનવ હતા. એ જેવું કહેતા, એવું જ જીવતા-અથવા જેવું જીવતા એવું જ કહેતા. આમ વાણી અને વ્યવહારની સંપૂર્ણ એકરાગતા તેઓમાં જેવા મળતી.

એમનામાં કદી કોઈ આડંબરનો અંશ પણ દેખાતો નહિ. મોરળીમાં એક પ્રસંગે શહેરના પ્રતિષ્ઠિત ન્યાયાધીશ, એઓશ્રીને રાતે મળવા આવવાના હતા. પૂ. શ્રીનો એક નિયમ કે દિવસે ધોતિયું પહેર્યું હોય તેને ધૂંગી કરી વીંટી લે. પૂ. માએ કહ્યું “આજે ન્યાયાધીશ મળવા આવવાના છે ત્યાં સુધી ધોતિયું એમજ રહેવા દો, તો સાડું લાગે.”

પૂ. શ્રીએ કહ્યું: “એથી શો ફરક પડે? ન્યાયાધીશ સાહેબ મને મળવા આવે છે, નહિ કે મારા પોષાકને જેવા. આપણે

જેવા છીએ, એવાજ ભલે એ ભેતા.” પછી હસતાં હસતાં ઉમેર્યું “ગયા જન્મમાં તો અમે ધોતિયું ખલે નાંખી ફરતા એના કરતાં તો આ સાડું છેને?” અને બંને હસી પડ્યાં.

પૂ. શ્રીને ભારતમાં કે ભારત બહાર ઘણા મોટા કે શ્રીમંત માણસો મળવા આવતા. ત્યારે પણ પૂ. શ્રી એક સામાન્ય સાધક સાથે જેવો વ્યવહાર કરતા; તેવો જ એમનો વ્યવહાર પેલા મોટા કે ધની માણસો સાથે પણ રહેતો.

બન્યુ. ૮૪માં પૂ. શ્રી જયપુરમાં હતા. ત્યાંના રાજવી એમને સવારના સમયમાં મળવા આવ્યા. પૂ. શ્રી પોતાનો સવારનો સમય લોકસંગ્રહની ભાવનાથી પોતાનું લેખનકાર્ય કરવામાં ગાળતા. એમાં ભાગ્યેજ અપવાદ કરતા. એમણે એ રાજવીને જણાવ્યું કે આપને કહાચ ખબર નહિ હોય, પણ અમે સવારે કોઈને મુલાકાત આપતા નથી. અત્યારે અમારો લેખનનો સમય ચાલે છે. એટલે આપને મળવું હોય તો બપોરના મુલાકાતના સમયે જરૂરથી આવજો.

એ સુસ્ત રાજવી પૂ. શ્રીની વાત સમજી ગયા. એમને પગે લાગીને તે વખતે ચાલ્યા ગયા ને ફરી મુલાકાતના સમયે મળવા આવ્યા. આમ રાય અને રંક પ્રત્યે એમનો વ્યવહાર સમાન જેવા મળતો. અમદાવાદના સકલ એપાર્ટમેન્ટના સત્યપથમાં એક મેલાંઘેલાં કપડાંવાળો મનુરભાઈ પૂ. શ્રીને મળવા ને શંકાનું સમાધાન મેળવવા આવતો. એના કપડાં એની આર્થિક પરિસ્થિતિને ખ્યાલ આપતાં. આમ છતાં એનામાં ઘણો સારો ભાવ ને આધ્યાત્મિક સમજ હતાં. એટલે પૂ. શ્રી એને આદરથી આવકાર આપતા અને બધા સન્માનિત ગૃહસ્થો સાથે જેસાડતા એટલું જ નહિ પણ એને અચૂક પ્રસાદ આપતા.

પૂ. માએ એનાં પત્નીને એક સુંદર સાડીની ભેટ પણ આપેલી.

સત્યપથમાં સાધકો જે કંઈ પ્રસાદ લાવતા, તેનો મોટો

ભાગ પૂ. શ્રી ત્યાં કામ કરતા મજુરોને આપતા. તેઓ કહેતા કે આ બિચારા લોકો સફરજન, દ્રાક્ષ કે મીઠાઈ પોતાના પૈસા ખર્ચીને જીવનમાં ખરીદી ક્યારેય શકવાનો નથી. એટલે એમને આ પ્રસાદ આપીએ.

પૂ. શ્રીનો એ નિયમ હતો કે તેઓ જ્યાં પણ ઉતર્યા હોય, ત્યાં કામ કરતા માણસો પ્રત્યે ખૂબ સફલાવ બતાવતા. પ્રસાદ આપતા એમની સાથે પ્રેમમય વ્યવહાર કરતા ને એમનાં સુખદુઃખ પૂછતા ને નીકળતાં એમને થોડી બક્ષીસ પણ આપતા. દીનદુઃખીઓને જોઈ એમનું હૃદય દ્રવી જતું. એ કોઈનુંય દુઃખ જોઈ શકતા નહિ. એમના હૃદયમાંથી પ્રેમ અને કરુણાનું અરણું સતત વહેતું રહેતું.

પૂ. શ્રીએ પોતાના સાધનાકાળ દરમ્યાન ઘણું કષ્ટ ઉઠાવેલું. જીવનમાં અચાચક ત્રત તેઓ પાળતા, એટલે ઘણાય પ્રસંગોએ પાસે ખાવાનું ન હોય તો કેવળ પાણી પીને દિવસો પસાર કરતી; પરંતુ પોતાનો હાથ કદી લંબાવતા નહિ. એ એમ માનતા કે આજે પ્રભુની ઈચ્છા આપણે ભોજન ન કરીએ એવી હશે; નહિ તો તે કોઈનેય પ્રેરણા કરીને સહાય પહોચાડવાને સમર્થ છે.

પૂ. શ્રી ખૂબજ જાત્રત ને વિચારશીલ વ્યક્તિ હતા. એ પોતાના જીવનનો વ્યવહાર ખૂબ સમજપૂર્વક કરતા. એમના હરેક નાના મોટા વ્યવહારની પાછળ એમની જીવનદષ્ટિ અને ધ્યેયનિષ્ઠાનું દર્શન થતું. એ કહેતા કે સાધકે નિયમોનું પાલન ચુસ્ત રીતે કરવું જોઈએ. પ્રલોભનો સામે માનસિક સમાધાન કરી લેવાનું એમના સ્વભાવમાંજ ન હતું.

ધન કે સ્ત્રીની મોહિની એમને કદીપણ સ્પર્શી શકી ન હતી. તેઓના દિલમાં સ્ત્રીઓ પ્રત્યે ઘણા સમભાવ હતા અને સમાજમાં પ્રવર્તતી સ્ત્રીઓ પ્રત્યેની વિષમતાથી એમનું હૃદય કરુણાસભર બની જતું. છતાં તેઓ બહેનોને સામાજિક

અન્યાયો પ્રત્યે સંઘર્ષ કરવાને બદલે આત્મિક સાધનાના માર્ગે આગળ વધવા માટે, વિષમ પરિસ્થિતિઓમાંથી માર્ગ કાઢવા સમજાવતા. તેઓ કહેતા કે આજની પરિસ્થિતિ એ આપણાં પૂર્વ કર્મોના ફળસ્વરૂપ છે. એમાંથી માર્ગ કાઢવા આપણે ઈશ્વરને સાચા ભાવથી પ્રાર્થના કરતાં રહેવું જોઈએ એ સર્વાંતરયામી આપણી પ્રાર્થના અવશ્ય સાંભળશે.

વર્ષો પહેલાં એક બહેન પૂ. શ્રી પાસે માનસિક શાંતિ માટે પ્રાર્થના-જપ અંગે માર્ગદર્શન માંગવા આવ્યાં. પૂ. શ્રીએ તેમને જપ પ્રાર્થના કરવાની વિધિ બતાવી ને ઓછામાં ઓછું અર્ધો કલાક કરવા સૂચના આપી.

પંદર દિવસ પછી તે બહેન ફરી પાછાં આવ્યાં ત્યારે તેઓ ફરિયાદ કરવા માંડ્યાં કે “મહાત્માજી, આપે બતાવેલ પદ્ધતિ પ્રમાણે જપધ્યાન કરવાથી મારી માનસિક શાંતિ નષ્ટ થઈ ગઈ છે, કારણકે મારા પતિને હું આવું કરું તે બિલકુલ ગમતું નથી.”

પૂ. શ્રીએ પૂછ્યું, ‘તમે ક્યારે પ્રાર્થના ને જપ કરવા બેસો છો ?’

એમણે કહ્યું ‘સવારે સાત વાગે.’

“તમારા પતિ ક્યારે ઊઠે છે ?”

“તેઓ પણ તે વખતે ઊઠે છે.”

“તો એમને આપણી પીવાની ટેવ છે ?”

“છેજ ને. નાસ્તો પણ જોઈએ.”

“તમે પ્રાર્થના ને જપ કરવા બેસો તો તેમને આપણી કે નાસ્તો કોણ આપે ?”

“એટલે જ તો તેઓ ગુસ્સે થાય છે. તેઓ કહે છે આ ભક્તિવેડા છોડ ને સવારમાં અમારી જરૂરિયાતનું ધ્યાન રાખ.”

પૂ. શ્રીએ તુરંતજ કહ્યું, “બેન, તેમની વાત તફન સાચી છે. તમારે તેમની જરૂરિયાતો આપણી અને જમવાની સમય-

સર પૂરી કરવી જોઈએ. એમની સેવામાં કોઈપણ પ્રકારની ઉણપ ન આવે તે ધ્યાન રાખવું જોઈએ. તમારે જપ, ધ્યાન કે પ્રાર્થના કરવાં હોય તો સવારે તેઓના ઊઠતાં પહેલાં તે પૂરું થાય તે રીતે વહેલાં ઊઠીને કરો અથવા તો, તેઓ જમી પરવારીને પોતાના ધંધે જાય, પછી શાંતિથી તમારું જપધ્યાન કરો. તે વખતે તમને કોઈ ના નહિ પાડે. પરિસ્થિતિમાંથી થોડા માર્ગ કાઢવાની મારી વાત આ સંદર્ભમાં મેં કહી હતી. આવા કાર્ય માટે કદી સંઘર્ષમાં ન આવવું હિતાવહ છે, નહિ તો એનાથી તમારી અને ખીજાઓની અશાંતિનો પાર નહિ રહે અને તમે અગ્રિય થઈ પડશો. શક્ય હોય તો તમે આવું સાધનલજન કરો છો, તે શુભ રહે એ રીતે કરો, જેથી ઘરનાં માણસોમાં ધાર્મિકવૃત્તિ ન હોય, તો તમારા વિષે ખોટા ખ્યાલો ન બાંધે.”

પૂ. શ્રીના આ શબ્દો, તેઓ કેટલા બધા વ્યવહારકુશળ હતા, તેનું દર્શન કરાવે છે.

પૂ. શ્રી હંમેશ કહેતા કે “તમારી જે સાંસારિક જવાબદારી છે, તે સારી રીતે અદા કરો. તેને તરછોડીને તમે પ્રગતિ નહિ કરી શકો. જ્યારે એમાં ખૂબ આગળ વધશો, પછી તાડનાં નીચેનાં પાન જેમ તે ઊંચું વધે પછી ખરી પડે છે, તેમ સાંસારિક પ્રવૃત્તિને વૃત્તિઓ પણ સહજ રીતે ત્યજી જશે, પરંતુ પરમાત્મા માટેની અનન્ય લક્ષિત જગ્યા પહેલાં તે શક્ય નથી.”

પૂ. શ્રીની વિશેષતા એ હતી કે તેઓમાં જ્ઞાન અને વિવેકની જ્યોત્ સહાય પ્રજ્વલિત જણાતી. તેઓ હંમેશ-હરક્ષણે આત્મભાવમાં પ્રતિષ્ઠિત રહેતા એટલે તેઓની હરેક પ્રવૃત્તિમાં જ્ઞાનપૂર્વકના આચરણનું દર્શન થતું. તેઓ ખાતા હોય કે ફરતા હોય, લખતા હોય કે બોલતા હોય, તેઓનું માનસિક અનુસંધાન સતત રીતે ‘મા જગદંબા’ સાથે રહેતું.

થોડાં વર્ષો પહેલાં એકવાર હું પૂ.શ્રી સાથે જમવા બેઠેલો; જમવામાં મિષ્ટાન્ન હતું. પૂ.શ્રીએ પહેલાં ભાત માગ્યો. ને તે ખાઈ લીધો. પછી થોડું મિષ્ટાન્ન ખાધું. મેં પૂછ્યું, “મહાત્માજી, ભાત શું કરવા પહેલાં ખાધો?”

તેઓએ તુરત જ કહ્યું. “મનુષ્યનું મન જે ભાવતું હોય તે વધારે ખાવા લલચાય છે. એટલે પહેલાં રોજના નિયમ પ્રમાણેનો ભાત ખાઈ લીધો. બાકી ભૂખ પ્રમાણે પછી મિષ્ટાન્ન ખાધું. એ બરાબર કે નહિ?” કેવી સરસ જગૃતિ!

પૂ.શ્રી હંમેશ કહેતા કે હું મારા કામ સમયબદ્ધ રીતે કરું છું, એટલે મારે કદી ઉતાવળ કરવી પડતી નથી. હું કદીપણ ખાવામાં, બોલવામાં કે ચાલવામાં ઉતાવળ કરતો નથી. ઉતાવળ ને ધમાલ તો એ લોકોને કરવી પડે છે, જે વ્યવસ્થિત નથી હોતા ને પોતાનું કામ સમયસર અને પદ્ધતિસર નથી કરતા.

લગભગ ત્રીસેક વર્ષો પહેલાંનો આ પ્રસંગ છે. પૂ.શ્રીને મારા ગામે તેડી જવા હું તેઓના ગામ સરોડા ગયેલો. તે વખતે સરોડાથી બસ ખાસ મળતી નહિ, પરંતુ નવા ગામથી મળતી. સરોડા અને નવા ગામ વચ્ચે સાબરમતીનો વિશાળ રેતાળ પટ આવેલો છે. ત્યારે સાબરમતી ઉપર અહીં પૂલ ન હતો. અમે ચારેક ભાઈઓ પૂ.શ્રી સાથે સરોડાથી નવાગામ આવવા નીકળ્યા. છેક નવા ગામ પાસે પહોંચ્યા તો બસ ઉપડવાની તૈયારી હતી. અમે આગળ ચાલતા હતા, એટલે દોડીને બસમાં બેસી ગયા અને પૂ.શ્રી પાછળ ધીમે પગલે આવતા હતા, તેમને જલ્દીથી આવવા બૂમ પાડી ત્યાં તો બસ કંડકડરે બસ ઉપાડી દીધી. અમે મૂંઝાયા. એને બસ ઊભી રાખવા વિનંતિ કરી; પણ એણે અમારી વાત ન સાંભળી એટલે અમે બસમાં આગળ જઈ ડ્રાઇવર ને વિનંતિ કરી

કહ્યું, અમારા મહાત્માજી પાછળ આવે છે, આપ બે મિનિટ બસ બિલી રાખો.”

ડાઈવરે પાછળ નજર કરી તો પૂ. મહાત્માજી ધીરે પગલે સડક ઉપર આવતા દેખાયા. કોણ બાણે ડાઈવરે અમારી વિનંતિ માન્ય રાખી એટલુંજ નહિ, પણ પૂ. શ્રી ની તરફ રીવર્સમાં બસ પાછી લીધી, ને પૂ. શ્રી બેઠા પછી ઉપાડી. અમને ખૂબ આનંદ થયો.

પૂ. શ્રીએ કહ્યું, આ બસમાં કદાચ ન જવાયુ હોત, તો એનું દુઃખ શું? કલાક દોઢ કલાક પછી ખીજી બસ મળત. આપણે તો અહીં બેઠાં બેઠાં પ્રભુ સ્મરણ કરીએ છીએ તે બસ સ્ટેન્ડ ઉપર બેઠાં બેઠાં પણ કરત. આખરે પ્રભુની ઈચ્છા પ્રમાણે બધું થાય છે એની ઈચ્છાજ સર્વોપરી છે, પછી બસ જતી રહે તો એનું દુઃખ શું? અમે કદી કોઈ કામમાં ઉતાવળ કરતા નથી. અમારું સારું જીવન અમે પ્રભુને સોંપી દીધું છે, પછી અમારે ચિન્તા કેવી?”

પોતાના જીવનની નાની મોટી ઘટનાઓમાં પણ કેવો અબ્બેડ સમર્પણલાવ પૂ. શ્રીમાં હતો, એનું દર્શન આ નાનકડા પ્રસંગમાં થાય છે.

પૂ. શ્રીના જીવનના આવા અનેક નાના મોટા પ્રસંગોનું આલેખન થઈ શકે કે જેમાંથી આપણને એમના જીવનનાં ઉત્તમ પાસાંઓનું દર્શન થાય; પરંતુ સ્થળ સંકેચને લીધે ગંગાના પ્રવાહમાંનું આ આચમન પૂરતું થઈ રહેશે, વાંચકો ક્ષમા કરે.

પૂ. શ્રી જેવા એક પૂર્ણ મહામાનવ આપણી વચ્ચે વસ્યા, જીવ્યા, સાથે ચાલ્યા ને આપણને પ્રેમ ને લાગણીથી અધ્યાત્મ માર્ગે દોરતા રહ્યા. છતાં આપણામાંથી કેટલા એમને યથાર્થ-લાવે ઓળખી શક્યા? બાણી શક્યા? મનુષ્યજીવનની એ કેવી કડખતા! પ્રભુની કૃપા સિવાય સંતોને ઓળખી શકાતા નથી. એનું દર્શન આપણને આપણા જીવનમાંજ શું નથી થતું?

તા. ૧૮ માર્ચ, ૧૯૮૪નો કાર્યક્રમ

પ. પૂ. મહાત્માશ્રી યોગેશ્વરજીના લીલાસંવરણના પ્રથમ વાર્ષિક-દિન નિમિત્તે શ્રીયોગેશ્વરજી ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ, અમદાવાદના ઉપક્રમે તા. ૧૮-૩-૮૫ ને સોમવારે અમદાવાદ ખાતે એક દિવસની ધ્યાન-સાધના શિબિર પ. પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીના સાન્નિધ્યમાં તથા ગુજરાત હાઇકોર્ટના ચીફ જસ્ટીસ માનનીય શ્રી ખી. કે. મહેતાની ઉપસ્થિતિમાં યોજવામાં આવી છે. તે આ પ્રસંગે સાધક ભાઈ બહેનોને હાજર રહેવા આમંત્રણ છે.

સ્થળ:-શ્રી મધુરીબેન શાહ તથા શ્રી સમર્થબેન મોઠી

સાંસ્કૃતિક ભુવન(મોઠ વણીક બોર્ડીંગ)ના હોલમાં, એસ. એલ.

કોમર્સ કોલેજ પાછળ તથા સેન્ટ ઝેવિયર્સ કોલેજ કોર્નર, નવરંગપુરા અમદાવાદ-૬

સાધના શિબિરનો કાર્યક્રમ

૭-૪૫ થી ૮-૦૦ શ્રી યોગેશ્વરજીની સ્તુતિ તથા ભજન

૮-૦૦ થી ૮-૪૫ સમૂહ ધ્યાન

૮-૪૫ થી ૯-૪૫ યોગનિદ્રા

૯-૪૫ થી ૧૦-૧૫ પ્રાસંગિક વાતો, વગેરે

૧૦-૧૫ થી ૧૧-૦૦ પૂ. શ્રીનું પ્રવચન

૧૧-૦૦ થી ૧૧-૪૫ સમૂહ ધ્યાન

૧૧-૪૫ થી ૧૨-૦૦ સંકીર્તન

૧૨-૦૦ થી ૨-૩૦ ભોજન

૨-૩૦ થી ૪-૦૦ વિષ્ણુસહસ્રનામ

૪-૦૦ થી ૫-૦૦ વાર્તાલાપ

૫-૧૫ થી ૫-૩૦ આભારદર્શન

[૬-૩૦ થી ૮-૦૦ સમૂહધૂન-સત્યપથ, નારણપુરા]

વિશેષ નોંધ:-માર્ચની તા. ૧૫-૧૬-૧૭ દરમિયાન સાંજના ૬-૩૦ થી ૮-૦૦ સત્યપથ સકલ એપાર્ટમેન્ટમાં અનુક્રમે શિવમહિમન પાઠ, ચંડીપાઠ, તથા સરળગીતાનો સમૂહ પાઠ તથા પૂ. શ્રીના પ્રવચન સત્સંગનો કાર્યક્રમ યોજવામાં આવ્યો છે.

લલાટના લેખ

લલાટના લેખની વાત અનેરી છે. હજારો ગાઉની વચ્ચે પડેલા પડદાને દૂર કરીને પણ તે પોતાનું કામ કરે છે. દૂર વસનારી તદ્દન અજાણી વ્યક્તિની સાથે મેળાપ કરાવે છે ને તેના પરિણામે રાગ કે દ્વેષની નવી દુનિયા ઊભી કરે છે. એનામાં એવી શક્તિ છે. ગમે તેવા વાતાવરણમાં પણ તે પોતાનું કામ કરે છે ને પોતાને અનુકૂળ માર્ગ નક્કી કરે છે. દરેક માનવીના જીવનમાં તે પોતાનું એકચક્રી શાસન ચલાવ્યા કરે છે, માનવીના જીવનનો ઘાટ એને અનુકૂળ હોય એવી રીતે જ ઘડાતો હોય છે. સમગ્ર માણસ આ વાતનો સ્વીકાર કરે છે. જકકી અને અહંકારી માણસ એની અવગણના કરે છે. પરંતુ બંનેના જીવન ચાલે છે તો તે પ્રમાણે જ. લલાટના લેખ કોઈ સરમુખત્યાર કે આપખુદ માણસે પોતાની સ્વતંત્ર ઈચ્છા પ્રમાણે બળજબરીથી લખી કાઢેલી કે લાઠેલી વસ્તુ નથી. કોઈ મનસ્વી માણસે વરસાવેલો આશીર્વાદ કે અભિશાપ પણ નથી. તે તો કરેલાં કર્મોનો સંગ્રહ છે. માણસે પુરુષાર્થ કરીને ઊભા કરેલા કર્મસંસ્કારોનું મોટું પરિણામ છે. આ જીવનમાં કે ખીજા જીવનમાં કર્મ કરીને જે રકમ તેણે જમા મૂકી છે તેનું જ વ્યાજ કે ફળ છે.

-યોગેશ્વરજી